

TÜRKİYE, SÖZLERİ EYLEME GEÇİR

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ORTADAN KALDIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

AMNESTY
INTERNATIONAL

Uluslararası Af Örgütü, herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmemiz için değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir. Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı duyduğu ve hesap verdiği bir dünyadır. Herhangi bir hükümetten, siyasi ideolojiden, ekonomik çıkardan veya dinden bağımsızız ve esas olarak üyelikler ve bireysel bağışlar tarafından finanse ediyoruz. Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

© Uluslararası Af Örgütü 2021

Aksi ifade edilmediği müddetçe, bu belgedeki içerik Creative Commons (atıf, ticari olmayan, türetilmemiş, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>
İzinler konusunda daha fazla bilgi için lütfen internet sayfamızı ziyaret edin: www.amnesty.org

Uluslararası Af Örgütü dışında bir telif hakkı sahibine atfedilen içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir.

İlk kez 2021 yılında yayımlanmıştır.
by Amnesty International Ltd
Peter Benenson House, 1 Easton Street
London WC1X 0DW, UK

Cover photo: Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekileceğini açıklamasının ertesi günü Kadıköy'de kararı protesto etmek amacıyla toplanan insanlar. 20 Mart 2021
©Amnesty International Turkey

Index: EUR 44/5109/2021

Original language: English

amnesty.org.tr

AMNESTY
INTERNATIONAL

İÇİNDEKİLER

METODOLOJİ	4
1. GİRİŞ: SIFIR TOLERANS?	5
2. TÜRKİYE'DE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET	9
3. YAŞALARDA KADINLARIN ŞİDDETEN UZAK BİR YAŞAM SÜRME HAKKI	12
3.1 TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI	12
3.2 ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU VE STANDARTLARI	13
3.3 BÖLGESEL İNSAN HAKLARI HUKUKU VE STANDARTLARI	14
4. VAATLER İLE GERÇEKTE OLANLAR ARASINDA SÜREGELEN BOŞLUKLAR	16
4.1 KADINLARIN ŞİDDETE MARUZ KALMAMA HAKKI	16
4.2 ŞİDDETEN HAYATTA KALANLARIN TEMEL HİZMETLERE ERİŞİM HAKKI	21
4.3 ŞİDDETEN HAYATTA KALANLARIN ADALETE VE ONARIMA ERİŞİM HAKKI	25
5. TÜRKİYE'DEN SÖZÜNÜ TUTMASINI BEKLEMEK: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ	28
6.SÖZLERDEN EYLEMLERE	30

METODOLOJİ

Raporun amacı, Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetin mevcut durumunu incelemek ve devletin kadınların şiddete maruz bırakılmaksızın yaşama hakkına saygı gösterme, bu hakkı koruma ve gereğini yerine getirme yükümlülüklerinin bir özetini sunmaktır.

Bu rapor, Türkiye’deki mevzuat ve BM sözleşme organları, Avrupa Konseyi ve ilgili diğer uluslararası kuruluşların tavsiyeleri üzerinde yapılan incelemeye ve Türkiye’deki kadın hakları örgütleriyle yapılan istişarelere dayanarak, Türkiye’nin kadın haklarını korumak konusunda süregelen yükümlülüklerine ilişkin genel bir değerlendirme sunmaktadır. Ayrıca rapor, devletin Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetle mücadele etmekte ve bu türde şiddeti ortadan kaldırmakta sergilediği temel yetersizlikleri ele almakta ve Türkiye’nin, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddeti önlemek ve bu türde şiddete son vermek konusundaki sözleri ve eylemleri arasındaki uçurumu kapatmak için acilen alması gereken tedbirleri sıralamaktadır. Bu rapor, Uluslararası Af Örgütü’nün Temmuz 2021 ile Aralık 2021 arasında yaptığı araştırmadan elde ettiği bulguları içermektedir. Önemli bir kısmı uzaktan araştırmaya dayanmakla birlikte Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet alanında çalışan dokuz uzmanla da çevrimiçi görüşmeler yapılmıştır.

Uluslararası Af Örgütü bilgi ve görüşlerini bizimle cömertçe paylaşan tüm uzmanlara teşekkür eder.

1. GİRİŞ: SIFIR TOLERANS?

“Kadına yönelik şiddette sıfır tolerans anlayışıyla ihtiyacınız olan her an, yanınızdayız.”

Süleyman Soylu, İçişleri Bakanı, Twitter, 23 Mart 2021¹

20 Mart 2021 günü sabah erken saatlerde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı² Türkiye'nin, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nden (İstanbul Sözleşmesi)³ çekilme kararını Resmi Gazete'de yayımladı. Türkiye 10 yıldan daha kısa bir süre önce, 2012'de –devletlerin kadınlara yönelik şiddeti önlemek ve şiddetten hayatta kalanların adalete erişimini sağlamak için yapması gerekenler konusunda geniş kesimler tarafından bir referans noktası olarak kabul edilen – uluslararası sözleşmeyi onaylayan ilk ülkeydi ve bunu mecliste, oybirliğiyle ve Sözleşme'ye herhangi bir çekince koymaksızın yaptı.

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni onaylaması, Mart 2012'de Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un (6284 Sayılı Kanun)⁴ çıkarılması başta olmak üzere birçok olumlu yasal değişikliğe kapı açtı. Ayrıca Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çıktığı gün sonuncusu duyurulan, kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına ilişkin, dört ayrı ulusal eylem planı açıklandı.⁵

Dördüncü ulusal eylem planı ile ilgili, Uluslararası Af Örgütü'ne görüşlerini paylaşan hukukçu Fehmiye Ceren Akçabay, şunları dedi:

“Planda toplumsal cinsiyet eşitliği bir kere bile geçmiyor. Eski planlara atıf yok, kendi tarihlerini silen bir yerden konuşuyor. Sanki İstanbul Sözleşmesi hiç imzalanmadı, GREVIO hiç rapor yazmadı, bu dönemde başka planlar hiç olmadı gibi davranılmış. Biz İstanbul Sözleşmesi'nden çekildik ama 6284 duruyor deniyor ama buna da pek atıf yok. Kadına yönelik şiddet tamamen teknik bir durum olarak ele alınıyor. Tamamen ailenin korunması alt metniyle gidiyor ve önlenirse iyi olacak gibi gösteriliyor”⁶

Kadın hakları örgütleri, hükümeti, yasal değişikliklerin kağıt üzerinde kalmasına izin vermekle eleştirdi. Bunların başında verilen sözlerin yerine getirilmemesi ve 6284 Sayılı Kanun'da yer alan tedbirlerin uygulanmasında yetersiz kalınması var.⁷ Sonuçta, bu adımlara rağmen, Türkiye'de kadınlar ve kız çocuklar

1 İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun attığı bir tweetten, 23 Mart 2021, <https://twitter.com/suleymansoylu/status/1374267557843177475> (Erişim tarihi: 14 Aralık 2021).

2 3718 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı, 20 Mart 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiiler/2021/03/20210320-49.pdf>

3 Avrupa Konseyi, Sözleşmeler Dairesi, 210 Sayılı Sözleşmenin Ayrıntıları <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210?module=treaty-detail&treaty-num=210> (Erişim tarihi: 26 Ağustos 2021).

4 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanun, 20 Mart 2012.

5 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025).

6 Uluslararası Af Örgütü tarafından Dr. Fehmiye Ceren Akçabay ile yapılan görüşmeden, 16 Kasım 2021

7 Bkz. örneğin, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF), H46-32 *Opuz Grubu/Türkiye Davası*'nda (Başvuru No: 33401/02) Bakanlar Komitesi'nin mahkeme ve dostane çözüm kararlarının uygulanması hakkındaki kurallarından Kural 9.2.'ye uygun olarak sunulan tebliğ, 21 Ekim 2020; ERA, KAOS-GL, Pembe Hayat ve SPoD, CEDAW Komitesi'nin 81. oturumu için Ön Çalışma Grubuna sunulan rapor, Temmuz 2021, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCEDAW%2fICO%2fTUR%2f45137&Lang=en

yüksek düzeyde şiddet ve suistimale maruz kalıyor ve haklarına erkeklerle eşit şekilde erişimde önemli engellerle karşı karşıya olmaya devam ediyor.⁸

Esasen, İstanbul Sözleşmesi, “kadınların her türde şiddete karşı korunması ve kadınlara yönelik şiddet ile ev içi şiddetin önlenmesi, kovuşturulması ve ortadan kaldırılması” amacıyla yasal bir çerçeve sunmaktadır.⁹ Kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddeti önlemeyi amaçlayan çeşitli girişimlerin uygulanmasındaki eksiklikler her ne olursa olsun, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi, mevcut durumu önemli ölçüde geriye götüren bir adımdır. Hükümet, kadın haklarına zarar veren bu saldırıyı, bir diğer gerici söylemle haklı göstermeye çalıştı ve İstanbul Sözleşmesi'nin “eşcinselliği normalleştirme” için araçsallaştırıldığını bahane ederek, bunun “Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmadığını” öne sürdü.¹⁰ Bu iddia, kışkırtıcı nitelikte ayrımcı açıklamalar yapanların tamamen cezasız bırakılmasından cesaretle LGBTİ+'lara karşı fiziksel şiddet olaylarının arttığı¹¹ bir dönemde dile getirildi.¹²

İlk günden itibaren Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesine yönelik tepkiler, bu adımın insan hakları açısından yaratacağı daha kapsamlı sonuçlara dikkat çekti. Örneğin Nisan ayında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, şunları ifade eden bir karar çıkarttı: “[Parlamenterler Meclisi] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın meclisle veya toplumla istişarede bulunmaksızın uluslararası bir sözleşmeden tek tarafı olarak çekilme kararının, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dahil olmak üzere diğer uluslararası sözleşmelerden de çekilme ihtimaline dair spekülâtif tartışmaları tetiklediğini kaygıyla not etmektedir. Bu durum, ülkenin hukuki istikrarını ve öngörülebilirliğini etkileyebilir.”¹³

Türkiye'nin dört bir yanında binlerce kişi, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını protesto etmek için sokaklara çıktı.¹⁴ Sözleşme'nin 10. yıldönümü olan 11 Mayıs'ta İstanbul'da¹⁵ ve Türkiye'de çekilme kararının yürürlüğe girdiği 1 Temmuz'da¹⁶ İstanbul ve İzmir de dahil olmak üzere hemen hemen bütün büyük şehirlerde sözleşmeden çekilme kararına karşı protestolar gerçekleştirildi. Polis, biber gazı kullanarak protestoları dağıttı.

24 Haziran'da Ankara'da, Eşitlik İçin Kadın Platformu'nun Danıştay binası önünde yapmak istediği basın açıklaması polis tarafından engellendi.¹⁷ Artvin'de ve Hopa ilçesinde¹⁸, Edirne'de, İstanbul'un Sultangazi

8 Avrupa Komisyon u, 2021 Türkiye Raporu, 19 Ekim 2021, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en, s.38.

9 Kadına Yönelik Şiddet ve Ev içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi), Madde 1(a).

10 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesine ilişkin açıklaması, 22 Mart 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/statement-regarding-turkeys-withdrawal-from-the-istanbul-convention>

11 Sosyal Politika, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği, Pandemi Raporu: Covid-19'un üç ayında LGBTİ+'lar, Haziran 2020, <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/Pandemi-Raporu.pdf>, s.11.

12 Bkz. örneğin, Uluslararası Af Örgütü, Türkiye: Hükümet, yükselen homofobi ve transfobiyle mücadele etmek için tedbir almalı, 14 Mayıs 2020, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-hukümet-yukselen-homofobi-ve-transfobiyle-mucadele-etmek-icin-tedbir-almali>; T24, Kızılhaç Komitesi, LGBTİ'lileri hedef alan Kızılbaş Başkanı için "kınıyoruz" dedi; Fahrettin Altun, Kerem Kınık'a destek verdi, 29 Haziran 2020, <https://t24.com.tr/haber/kizilhac-komitesi-lgbti-lileri-hedef-alan-kizilbas-baskani-icin-kiniyoruz-dedi-fahrettin-altun-kerem-kinik-a-destek-verdi,887503>; Kaos GL, Kronoloji: Adında insan hakları ve eşitlik olan bir kurumun LGBTİ+ hakları karşıtlığı, 15 Şubat 2021, <https://kaosgl.org/haber/kronoloji-adinda-insan-haklari-ve-esitlik-olan-bir-kurumun-lgbti-haklari-karsitligi>; Yeşil Gazete, Onur Haftası'nın ardından LGBTİ+'lar hedefte, 30 Haziran 2020, <https://yesilgazete.org/onur-haftasinin-ardindan-lgbtilar-hedefte/>; Kaos GL, “Eşcinselliğe yönelik dini literatürün hukuki referans kullanılması laiklik ilkesi ile bağdaştırılmaz”, 31 Ağustos 2021, <https://kaosgl.org/haber/escinsellige-yonelik-dini-literaturun-hukuki-referans-kullanilmasi-laiklik-ilkesi-ile-bagdastirilamaz>; Kaos GL, Adalet Bakanlığı'ndan kopyala yapıştır homofobi: “Haram olan eşcinsellik”, 18 Ağustos 2021, <https://kaosgl.org/haber/adalet-bakanligi-ndan-kopyala-yapistir-homofobi-haram-olan-escinsellik>; Kaos GL, İçişleri Bakanı LGBTİ+ toplumu hedef göstermeye devam ediyor!, 8 Temmuz 2020, <https://kaosgl.org/haber/icisleri-bakani-lgbti-toplumunu-hedef-gostermeye-devam-ediyor>

13 Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, 2376 Sayılı Karar, <https://pace.coe.int/en/files/29189/html>. Parlamenterler Meclisi, Venedik Komisyonu'ndan Avrupa Konseyi sözleşmelerinin onaylanması ve bu sözleşmelerden çekilme hakkında bir rapor hazırlamasını istedi. Aralık 2021'de raporun çıkması beklenmektedir.

14 20 Mart ile 1 Temmuz arasında en az 35 ilde çok sayıda protesto düzenlendi.

15 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 12 Mayıs 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/12-mayis-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>

16 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 2 Temmuz 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/2-temmuz-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>

17 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 25 Haziran 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/25-haziran-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>

18 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 9 Nisan 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/9-nisan-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>

ilçesinde¹⁹, Van'da²⁰ ve Adana'da²¹ siyasi parti binalarına asılan, İstanbul Sözleşmesi'ni destekleyen pankartlar vali ve kaymakamların verdiği emirlerle polis tarafından indirildi.

☉+ İstanbul Sözleşmesi'nden çekileceğinin açıklanmasının ardından Kadıköy'de kararı protesto etmek amacıyla toplanan insanlar. ©Amnesty International Turkey

Protestolar sırasında veya sosyal medya paylaşımları nedeniyle gözaltına alınan bazı kişilerin adli soruşturmalar ve kovuşturmalara karşı karşıya olduğu bildirildi. Kadın hakları örgütleri ve aktivistlerinin düzenlediği çok sayıda toplanma, keyfi sınırlandırmalara ve polisin aşırı güç kullanımına maruz kaldı. Katılanlar gözaltına alındı; bazıları kötü muameleye maruz bırakıldığını ve tecavüzle tehdit edildiğini bildirdi. Bu baskıcı uygulamalar bu konuya özgü değil; ancak bunlar yine de devletin, haklarını savunmaya çalışan kadınlara yönelik tavrına ve İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı ile diğer eylemlerinin toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğü, işkence görmeme hakkı ve diğer türde kötü muameleye tabi olmama hakkı dahil olmak üzere, insan hakları açısından çeşitli ihlallere neden olduğuna işaret etmektedir.

Feminist bir aktivist olan Selime Büyükgöze, Uluslararası Af Örgütü'ne şunları söyledi:

“Bir eylem yapılacağı zaman yığınlarca polis görmenin kendisi normalleşmiş durumda. Çoğu zaman bize bunun bir sorun olacağını unutturacak kadar normalleşti” diye yorumladı.²²

Bir başka uzman, Şehnaz Kıymaz Bahçeci ise Uluslararası Af Örgütü'ne görüşlerini şu şekilde aktardı:

“Protesto hakkı Türkiye'de git gide törpülenen bir hak. Bu kadınların coşkusundan bir şey götürmüyor ama kadın hareketinin görünürlüğünden çok şey götürüyor. Aynı zamanda kadının insan hakları aktivistlerinin şiddete maruz kalmasına sebep oluyor. Birçok yürüyüşte polis tarafından yapılan saldırılarda birçok arkadaşımız yaralandı, göz altına alındı.”²³

19 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 19 Nisan 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/17-19-nisan-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>

20 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 30 Haziran 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/30-haziran-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>. Sökülen panoların fotoğrafları için bkz. Van Kadın Platformu'nun Twitter paylaşımı, 29 Haziran 2021, https://twitter.com/platformu_van/status/1409924375395155980?s=20

“Bugün Van Valisi kararı ile bilbordlarımız söküldü. #ÖdünüzKopuyor kadınlardan, kadınların örgütlenmesinden.”

21 Türkiye İnsan Hakları Vakfı Dokümantasyon Merkezi, Günlük İnsan Hakları Raporu, 21 Nisan 2021, <https://tihv.org.tr/gunluk-ih-raporlari/21-nisan-2021-gunluk-insan-haklari-raporu/>

22 Uluslararası Af Örgütü tarafından Selime Büyükgöze ile yürütülen görüşmeden, 15 Kasım 2021

23 Uluslararası Af Örgütü tarafından Şehnaz Kıymaz Bahçeci ile yürütülen görüşmeden, 17 Kasım 2021

Çok sayıda uzman, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekildiğini duyuran Cumhurbaşkanı kararının Anayasa'ya aykırı olduğunu savundu.²⁴ 200'den fazla kadın hakları örgütü ile çeşitli barolar, meslek örgütleri ve muhalefet partileri ise karara karşı Türkiye'nin en yüksek idari mahkemesi olan Danıştay'da, kararın telafisi imkansız zararlara sebep olacağı gerekçesiyle yürütmeyi durdurma istemli iptal davası açtı. Ancak 28 Haziran'da Danıştay, nihai karar açıklanana kadar geçici bir tedbir olarak kararnamenin yürütülmesinin durdurulması talebini reddetti.²⁵

Üç aylık bildirim sürecinin sona erdiği²⁶ 1 Temmuz 2021'de Türkiye, bugüne kadar bir insan hakları sözleşmesinden çekilen tek Avrupa Konseyi üyesi ülke oldu.

24 Başak Çalı, "Withdrawal from the Istanbul Convention by Turkey: A Testing Problem for the Council of Europe" [Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesi: Avrupa Konseyi İçin Bir Sınama Sorunu], 22 Mart 2021, EJIL: Talk!, <https://www.ejiltalk.org/withdrawal-from-the-istanbul-convention-by-turkey-a-testing-problem-for-the-council-of-europe/>

25 Danıştay, 10. Daire, Esas No: 2021/1747, 28 Haziran 2021, <https://www.danistay.gov.tr/assets/pdf/guncelKararlar/2021-06-30-02-09-0918901.pdf>

26 İstanbul Sözleşmesi, Madde 80.

2. TÜRKİYE’DE KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET

“İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olmayabiliriz ama kadınlara yönelik şiddetin karşıyız’ dendi. ‘Bunu engellemek için her türlü tedbiri alacağız, sözleşme varmış ya da yokmuş fark etmeksizin etkili bir politika uygulayacağız’ dendi. O zaman birinci soru şu, sözleşmenin bütün içeriği yerine getirilecekse sözleşme neden rahatsız etsin.”²⁷

Prof. Dr. Feride Acar, Kadına yönelik şiddet alanında bir uzman, 22 Kasım 2021

Türkiye’de kadınların ve kız çocukların durumu, görünüşte onların insan haklarını iyileştirmek için tasarlanmış yasaların ve programların taahhütleriyle tam bir zıtlık içerisindedir. Örneğin, Dünya Ekonomik Forumu’nun verilerine göre Türkiye, kadınların ekonomiye katılımında 156 ülke arasında 133. Sırada, ilkokula giden kız çocuk sayısında 118. Sırada ve kadınların siyasi açıdan güçlendirilmesinde 114. Sırada yer almaktadır.²⁸ Türkiye’de toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın en keskin ifadesi, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet düzeyinde görülmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın verilerine göre, 2019’da 336 kadın, 2020’de 267 kadın ve 2021’nin ilk dört ayında 95 kadın toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sonucunda öldürüldü.²⁹ Diğer kurumlar gerçek sayıların çok daha yüksek olduğu kanaatindedir. Örneğin Bianet’in kadınlara yönelik şiddet vakalarına ilişkin basında çıkan haberlerden derlediği ‘erkek şiddeti çetelesi’ne göre, Ocak ile Aralık 2021 arasında erkekler en az 290 kadını ve 30 çocuğu öldürdü.³⁰ Kadınlara ve çocuklara yönelik çok sayıda şiddet vakası basında yer bulmadığı için bu sayılar buzdağının yalnızca görünen kısmına karşılık gelmektedir.

27 Uluslararası Af Örgütü tarafından Prof. Dr. Feride Acar ile yapılan görüşmeden, 22 Kasım 2021

28 Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, 31 Mart 2021, <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021/in-full/economy-profiles#economy-profiles> (Erişim tarihi: 5 Kasım 2021)

29 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık’ın 20 Mayıs 2021’de kadına yönelik şiddetin sebeplerinin tüm yönleriyle araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu’nun üçüncü toplantısında yaptığı sunumdan alınmıştır. Toplantı tutanaklarına ulaşmak için: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2727 (s.10).

30 Bianet, Erkek Şiddeti Çetelesi

<https://bianet.org/kadin/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor> (Erişim tarihi: 7 Aralık 2021). Sayılar yalnızca failin erkek olduğunun doğrulandığı vakalarla ilgilidir ve şüpheli ölümleri kapsamamaktadır.

Türkiye’de kadın hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri, kayıt altına alınan kadın cinayetlerine ek olarak çok sayıda şüpheli, kadın ve kız çocuk ölümü ve intiharı olduğunu bildirmektedir. Örneğin İnsan Hakları Derneği, 2020’de kaydettiği 316 kadın cinayetine ilaveten 178 şüpheli ölüm ve 41 şüpheli intihar veya intihar girişimi olduğunu bildirmiştir.³¹ Sivil toplum örgütleri, bu ölümlerin kaza veya intihar süsü verilen cinayetler olabileceğine ilişkin haklı şüphelere rağmen yetkililerin kapsamlı soruşturmalar yürütmekte isteksiz davrandığını kaydetmektedir.³²

Bu ayrımcılığın bir diğer ifadesi, Türkiye’de yaşayan mülteciler arasında gerçekleşenler dahil olmak üzere çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin yüksek seviyelerde seyretmesidir.

Kadınlara yönelik şiddetin boyutları ve niteliğiyle ilgili ayrıntılı bilgiler, farklı kadın gruplarının karşı karşıya kaldığı şiddeti önlemek ve şiddetle mücadele etmek amacı doğrultusunda etkili stratejiler geliştirmek açısından elzemdir. Ancak Türkiye’de ayrıntılı, sınıflandırılmış veriler toplanmamakta veya kamuoyuna açıklanmamaktadır³³. Türkiye’de kadınlara yönelik şiddet konusunda hükümetin görevlendirmesi üzerine yapılan son araştırma 2014’te yapıldı ve yalnızca ev içi şiddete odaklandı.³⁴ Kanıt temelli politikalar ve programlar geliştirebilmek için sınıflandırılmış istatistiki verilerin toplanması da dahil olmak üzere kapsamlı ve sürekli araştırmalarla bu alandaki bilgi havuzunun güncellenmesi acil bir ihtiyaçtır.

Kadınların toplumdaki ikincil ve eşitsiz konumu Türkiye’deki tüm kadınları şiddet riskine açık hale getirirken, belirli gruplar, çoklu ve kesişen ayrımcılık katmanları nedeniyle, şiddete maruz kaldıklarında koruma ve desteğe daha sınırlı ölçüde erişebilmektedir. Kırsal alanlardaki kadınlar, Kürt kadınlar, Roman kadınlar, kadın seks işçileri, engelli kadınlar, düzensiz göç statüsünde olan kadınlarla birlikte, mülteci ve sığınmacı kadınlar ve lezbiyen ve trans kadınlar eğitim, istihdam, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, polis ve adli makamlardan yardım ve hukuki desteğe erişimde daha da ağır zorluklarla karşılaşmakta ve bu durum kadınları daha fazla şiddete maruz bırakırken, saldırganların faydalandığı cezazırlığı da artırmaktadır.³⁵

Devletin bu ihlallere yeterli müdahalede bulunmaması, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetten hayatta kalanların yaşadığı sıkıntıları ve güçlükleri ağırlaştırmaktadır. Temmuz 2016’daki darbe girişiminin ardından kamu sektöründe gerçekleştirilen geniş kapsamlı ihraçlar, şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik acil koruma ve desteğin halihazırda sınırlı olan kapasitesini daha da daralttı.³⁶ Darbe girişimini takip eden iki yıllık olağanüstü hal dönemi boyunca çıkartılan olağanüstü hal kararnamelemleri, en az 10 kadın örgütünün de aralarında bulunduğu yüzlerce sivil toplum örgütünün kapatılmasına yol açtı.³⁷ Hükümetin toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne getirdiği kısıtlamalar sonucunda, kapatılmaktan kaçınmayı başaran kadın hakları ve sivil toplum örgütleri, kadınlara destek sağlamakta önemli engellerle karşı karşıya kaldı. Son dönemde COVID-19 pandemisinin yayılmasını sınırlandırmak için alınan tedbirlerle birlikte yetkililerin ev içi şiddetteki artışa yeterince müdahale edememesi bu sorunları daha da vahim hale getirdi.³⁸

Kadına yönelik şiddet konusunda bir uzman olan Şehnaz Kıymaz Bahçeci, Uluslararası Af Örgütü’ne şu şekilde aktardı:

31, İnsan Hakları Derneği, 2020 Yılı Kadın Raporu, s.26.

32 Uluslararası Af Örgütü’nün Türkiye’de kadın hakları alanında çalışan uzmanlarla yaptığı görüşmelerde ifade edilen gözlemler, 24-25 Ağustos’ta internet üzerinden yapılmıştır.

33 Kadınlara Yönelik Şiddetle ve Ev İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye, 15 Ekim 2018, <https://rm.coe.int/eng-grevio-report-turquie/16808e5283>, s.33.

34 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi, Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2015, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23338>

35 Bkz. örneğin, Maat Barış, Kalkınma ve İnsan Hakları Vakfı, CEDAW Komitesi’nin 81. oturumu için Ön Çalışma Grubuna sunulan rapor, Haziran 2021,

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCEDAW%2fCO%2fTUR%2f45064&Lang=en;

BM Kadın Birimi’nin ‘Sorunlarımızı çözmek için bin bir yolu: Kesişimsel bir perspektiften Batı Balkanlar ve Türkiye’de kadınlara yönelik şiddeti önlemek ve buna müdahale etmek’ başlıklı online seminer dizisi, 15 Ekim 2020, <https://eca.unwomen.org/en/news/events/2020/9/series-of-webinars-a-thousand-ways-to-solve-our-problems>. Dizi, Ekim 2020 ile Nisan 2021 arasında gerçekleştirilen, Roman kadınlarla ve kız çocuklara, göçmen kadınlarla ve kız çocuklara, engelli kadınlarla ve kız çocuklara ve kırsal alanlarda yaşayan kadınlarla ve kız çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için kesişimsel çözümler hakkında dört seminerden oluşuyordu. Ayrıca bkz. örneğin, Kırmızı Şemsiye Derneği, ‘Adaletin Adaletsizliği: Seks İşçilerine Yönelik Devlet Temelli ve Devlet Dışı Şiddet ile Güvenlik ve Çözüm Arayışı, Mayıs 2015,

<http://kirmizisemsiye.org/wp-content/uploads/2021/07/Adaletin-Adaletsizligi.pdf>; Engelli Kadın Derneği, Türkiye’de Engelli Kadına Yönelik Şiddet Raporu 2013-2014, <http://engellikadin.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/TURKIYEDE-ENGELLI-KADINA-YONELIK-CC%87K-S%CC%A71%CC%87DDET-RAPORU-2013-2014.pdf>; Engelli Kadın Derneği, Covid-19 Pandemi Sürecinde Engelli Kadınların İnsan Hakları: İzleme Raporu, 2021, <http://engellikadin.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/ENGKAD-COVID-19-IZLEME.pdf>

36 Öğretmenler, akademisyenler, doktorlar, polis memurları, devlet televizyonunda görev yapan medya çalışanları, silahlı kuvvetlere mensup kişiler ve yerel yönetimler ile merkezi hükümetin tüm kademelerinde çalışanlar dahil olmak üzere 130 bin civarında kamu sektörü çalışanı. Bkz. örneğin, Uluslararası Af Örgütü, Dönüşü Olmayan İhraçlar? Türkiye’de Kamudan İhraç Edilenler İçin Etkin Çözüm Yok, 24 Ekim 2018, (İndeks No: EUR 44/9210/2018), https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Dismissals%20report_TR%20version%281%29.pdf

37 Bianet Haber Listesi, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180798-kadin-dernekleri-kapatildi-hangi-calismalar-yarida-kaldi> Erişim tarihi: 5 Kasım 2021); Ekmek ve gül, OHAL kalkıyor peki arkasında neler bıraktı?, 19 Temmuz 2018,

<https://ekmekvegul.net/gundem/ohal-kalkiyor-peki-arkasinda-neler-birakti>

38 Deutsche Welle Türkiye, Korona günleri artan şiddete acil önlem gerektiriyor, 5 Nisan 2020, <https://www.dw.com/tr/korona-g%C3%BCnleri-artan-%C5%9Fiddete-acil-%C3%B6nlem-gerektiriyor/a-53023681>

“Her şeyin üstüne en büyük baltayı pandemi süreci vurdu. Pandemi zamanı ev içi şiddette artış hem kadınlara hem çocuklara karşı BM çapında da kanıtlandı. Bunu kadın hakları örgütlerinin raporlarından da biliyoruz. Ama bir yandan da güvenlik için sığınabilecek yerler azaldı. Henüz pandeminin etkilerinden kurtulamadık.”³⁹

Tüm bunlar, sıklıkla ayrımcı söylemlere başvuran siyasetçilerin toplumsal cinsiyete dayalı önyargıları teşvik ettiği bir ortamda meydana gelmektedir. Kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddeti körükleyen bu kadın düşmanı görüşler, genellikle kolluk kuvvetlerinde ve Türkiye’de koruma ve adalet talebinde bulunan kadınların, yargı sisteminde karşı karşıya kaldığı muamele ve neticelerde de kendini göstermektedir.

Özetle, devletin eylemleri ve ihmalleri esasen şiddete maruz bırakılanlar ve şiddetten hayatta kalanlar yerine, kadınlara yönelik şiddet faillerini korumaktadır. İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı bu durumun önemli ve sert bir örneğidir. Tüm bunlara rağmen, Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesiyle birlikte yükümlülüklerinin sona ermediğini vurgulamak da önemlidir.

39 Uluslararası Af Örgütü tarafından Şehnaz Kıymaz Bahçeci ile yapılan görüşmeden, 17 Kasım 2021

3. YASALARDA KADINLARIN ŞİDDETEN UZAK BİR YAŞAM SÜRME HAKKI

“İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması hem Türkiye içinde hem de Türkiye dışındaki herkese son derece olumsuz bir mesaj verdi.”⁴⁰

Prof. Dr. Feride Acar, Kadına yönelik şiddet alanında bir uzman, 22 Kasım 2021

Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesi kuşkusuz esef vericidir; ne var ki kadınların yaşama hakkı ve şiddetten uzak bir hayat sürme hakkını da kapsayan insan hakları, diğer bağlayıcı sözleşmelerin yanı sıra ulusal hukuk ve Anayasa’da da güvence altına alınmıştır.

Türkiye, kadınların insan haklarına saygı göstermek, bu hakları korumak ve gereğini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, kadınların şiddetten uzak bir hayat sürme hakkını korumayı ve toplumdaki ikincil ve eşitsiz konumlarına çözüm getirmeyi kapsar. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin altında yatan mevcut ayrımcılıklar ve kadınlar hakkındaki önyargılarla mücadele etmek de bu kapsamdadır. Bu mücadele özellikle polis ve yargı yetkilileri tarafından koruma ve adalete erişmeye çalışan kadınlara verilen yanıtlar üzerindeki etkileri ve bu yanıtların ilgili suçlara ilişkin cezasızlığı yerleşik hale getirmesi nedeniyle önemlidir. Aşağıdaki bölümler, Türkiye’de kadınların insan haklarını güvence altına alan ve yetkililerin uygulamakla yükümlü olduğu temel ulusal ve uluslararası hukuki belgelerin bazılarında dikkat çekmektedir.

3.1 TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 10’a göre, “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir” ve “devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” Bu madde ayrıca şunu da belirtir, “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.”⁴¹

Madde 17 herkesin yaşama hakkını korur; işkenceyi ve insanlık dışı veya alçaltıcı muamele ve cezalandırmayı yasaklar.⁴² Madde 19, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını koruma altına alır.⁴³

40 Uluslararası Af Örgütü tarafından Prof. Dr. Feride Acar ile yapılan görüşmeden, 22 Kasım 2021

41 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 10 [Son değiştirilme tarihi: 21 Ocak 2017, 6771 Sayılı Kanun].

42 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 17 [Son değiştirilme tarihi: 21 Ocak 2017, 6771 Sayılı Kanun].

43 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 19 [Son değiştirilme tarihi: 21 Ocak 2017, 6771 Sayılı Kanun].

Madde 41, "Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır" der. Bu madde ayrıca çocuğun üstün yararı ilkesini ve devletin çocukları her türde istismar ve şiddete karşı koruma yükümlülüğünü güvence altına alır.⁴⁴

3.2 ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU VE STANDARTLARI

Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR) ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR) -Türkiye, her ikisini de 2003'te onaylamıştır- cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklar ve sözleşmeye taraf devletlere, kadınların ve erkeklerin sözleşmelerde yer alan tüm haklardan eşit bir şekilde yararlanma haklarını güvence altına alma yükümlülüğü getirir.⁴⁵

Devletlerin Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ne uygunluğunu izleyen İnsan Hakları Komitesi, Mart 2000'de, kadınları şiddete karşı korumakta yetersiz kalan belirli pratiklerin Sözleşme'yi ihlal edeceğinin altını çizdi. Örneğin güvenli kürtaja erişememe ve 'namus' cinayetleri (Madde 6, yaşama hakkı), ev içi şiddet (Madde 7, işkence yasağı) ve kadınların özel yaşamının tecavüz davalarının sonuçlarından etkilenmesine göz yummak (Madde 17, özel hayatın gizliliği hakkı) buna dahildir.⁴⁶

Türkiye, kadın haklarını kapsamlı bir biçimde koruyan ve bu anlamda yasal bağlayıcılığı bulunan ilk uluslararası belge olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) 1985'te kabul etti.

CEDAW, ayrımcı muameleyi ve bu sonuca yol açabilecek her türlü eylemi yasaklar.⁴⁷ Sözleşme, kadınlara karşı ayrımcılığı şöyle tanımlamaktadır:

"Kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın kadın ile erkek eşitliği temelinde politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, [bu hak ve özgürlüklerin kadınlar tarafından] kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan, cinsle ilgili olarak yapılan herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama."⁴⁸

Kadınlara yönelik şiddetle ilgili açık bir madde bulunmamasına rağmen, CEDAW Komitesi, Sözleşme'nin eşitlikle ilgili bu kararlı yaklaşımı aracılığıyla kadınlara yönelik şiddeti de kapsadığını belirtti.⁴⁹ 1992'de, CEDAW Komitesi'nin 19 No'lu Genel Tavsiyesi şunu açıklığı kavuşturmuştur: "Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların erkeklerle eşitlik temelinde haklar ve özgürlüklerden yararlanma becerisini ciddi ölçüde sınırlayan bir ayrımcılık türüdür."⁵⁰ 2017'de Komite, kadınlara yönelik şiddet yasağının, ilgili sözleşmeleri onaylayıp onaylamadıkları fark etmeksizin tüm devletleri bağlayan uluslararası teamül hukuku haline geldiğini doğruladı.⁵¹

Örneğin ev içi şiddetle ilgili birçok davada, CEDAW Komitesi, bu yükümlülükler gereğince devletlerin "kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırma politikası" izlemek (Madde 2) ve "her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla, kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek" (Madde 5(a)) zorunda olduğunu açıklığa kavuşturdu.⁵²

Yine 2017'de, CEDAW Komitesi, devletlerin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinin, devletin kadınlara yönelik şiddete müdahale ederken özen yükümlülüğünü yerine getirme görevini kapsadığını belirtti. Özen yükümlülüğü gereğince devletler, "devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen kadınlara yönelik toplumsal

44 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 41 [Son değiştirilme tarihi: 7 Mayıs 2010, 5982 Sayılı Kanun].

45 Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR) Madde 2 ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR) Madde 3.

46 BM İnsan Hakları Komitesi, Medeni ve Siyasal Haklar Hakkında 28 No'lu Genel Yorum, Madde 3 (Erkekler ile Kadınlar Arasında Hakların Eşitliği), 29 Mart 2000, CCPR/C/21/Rev.1/Add.10.

47 Dianne Otto, 'Women's Rights' [Kadın Hakları], *International Human Rights Law* içinde (der.) Daniel Moeckli ve diğerleri, Oxford University Press, 2017, s.315.

48 Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Madde 1.

49 BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), 12 No'lu Genel Tavsiye: Kadınlara yönelik şiddet, 1989, BM Belge No: Doc A/44/38, para 75 ve CEDAW 19 No'lu Genel Tavsiye: Kadınlara yönelik şiddet, 1 Şubat 1992, BM Belge No: A/47/38(SUPP).

50 CEDAW 19 No'lu Genel Tavsiye (daha önce alıntılanmıştır), para 1.

51 CEDAW 35 No'lu Genel Tavsiye: Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, 19 No'lu genel tavsiyeyi güncellemiştir, 14 Temmuz 2017, BM Belge No: CEDAW/C/GC/35, para 2.

52 Bkz, örneğin, CEDAW Komitesi, *Goekce/Avusturya Kararı*, 5/2005 (6 Ağustos 2007); CEDAW Komitesi, *Yıldırım/Avusturya Kararı*, 6/2005 (6 Ağustos 2007); ve CEDAW Komitesi, *A.T./Macaristan Kararı*, CEDAW 2/2003 (26 Ocak 2005).

cinsiyete dayalı şiddeti önlemek için farklı önlemler benimsemek ve uygulamakla yükümlüdür. Söz konusu şiddeti tespit etmek için yasalara, kurumlara ve bir sisteme sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca taraf devletler bu işlevi etkili şekilde uygulanmasını ve tüm devlet teşkilatları ve kurumları tarafından desteklenip usulünce yerine getirilmesini sağlamakla yükümlüdür.”⁵³

Ayrıca Türkiye, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Alçaltıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesine İlişkin Sözleşme’ye de taraftır. Sözleşme, kadınların şiddete karşı korunmasında özen yükümlülüğünün yerine getirilmesini zorunlu kılar.⁵⁴ İşkenceye Karşı Komite ve İşkencenin Önlenmesi Hakkında BM Özel Raportörü⁵⁵, kadınlara yönelik şiddetin işkenceyle mücadele çerçevesine dahil edilmesi gerektiğini savunmuştur. İşkenceye Karşı Komite, 3 No’lu Genel Yorumu’nda, devletlere, şikayet mekanizmaları ve soruşturmalarının, “cinsel şiddet ve istismar, tecavüz, evlilik içi tecavüz, ev içi şiddet, kadınların cinsel organlarına yönelik sakatlayıcı müdahaleler ve insan ticareti gibi ihlallere maruz bırakılan kişilerin öne çıkarak onarım talebinde bulunabilmesini ve onarıma erişebilmesini sağlamak için [ihlallerin] toplumsal cinsiyetle ilgili boyutlarını göz önünde bulunduran, özel pozitif tedbirler” içermesini temin etmelerini tavsiye etmiştir.⁵⁶

3.3 BÖLGESEL İNSAN HAKLARI HUKUKU VE STANDARTLARI

1954’te Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) Yüksek Sözleşmeci Taraf oldu. AİHS Madde 2, herkesin yaşam hakkını korur; Madde 3 ise hiç kimsenin işkence ve diğer türde insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezalandırmaya maruz bırakılmayacağını belirtir.⁵⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) bu maddeler kapsamında sıklıkla, devletlerin, yetki alanındaki kişileri kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddete karşı korumak ve benzeri suçları gerektiği gibi soruşturmak konusunda pozitif yükümlülükleri olduğu görüşünü dile getirmiştir.⁵⁸

Örneğin, *Talpis/İtalya Kararı*’nda AİHM, yetkililerin, Başvurucu’yu eşi tarafından öldürülmeye; Başvurucu’nun oğlunu ise babasının cinayet teşebbüsüne karşı korumakta yetersiz kaldıkları gerekçesiyle, İtalya’da Madde 2’nin ihlal edildiğine hükmetti. İtalya yetkilileri, Başvurucu’nun söz konusu erkeği kendilerine şikayet etmesinin ardından hızla harekete geçmeyerek, “şikayeti yanıtız bıraktı ve böylece A.T.’nin eşine ve ailesine yönelik şiddet eylemlerini tekrarlamasına zemin hazırlayan bir cezasızlık durumu ortaya çıkardı.”⁵⁹ Mahkeme, kararında, “Yüksek Sözleşmeci Tarafların, Sözleşme’nin 1. Maddesi gereğince, yetki alanlarındaki herkesin Sözleşmece tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlama yükümlülüğünün, Sözleşme’nin 3. Maddesiyle birlikte Taraflara, hiç kimsenin, özel şahıslar tarafından bile olsa, işkenceye ya da insanlık dışı veya alçaltıcı muamele ya da cezalandırmaya maruz kalmamasını sağlama konusunda gerekli önlemleri alma yükümlülüğü verdiği” yineledi.⁶⁰ Mahkeme, Başvurucunun ve çocuklarının kötü muamele kapsamına giren “bir şiddet ortamında yaşadığını” saptadı ve İtalya yetkililerinin Başvurucuya koruma sağlamadıkları gerekçesiyle Madde 3’ün ihlal edildiğine hükmetti.⁶¹

Ayrıca, örneğin *Opuz/Türkiye Kararı* ve *Durmaz/Türkiye Kararı* gibi kararlarında AİHM, “ev içi şiddetin esas olarak kadınları etkilediği ve *Türkiye’deki genel ve ayrımcı yargısal etkisizliğin* ev içi şiddeti teşvik eden bir ortam yarattığı [vurgu eklenmiştir]” gözleminde bulundu ve her iki davada Türkiye’nin Madde 2 kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini ihlal ettiğine, *Opuz Kararı*’nda ise Madde 3 ile (Madde 2 ve 3’le birlikte ele alınan) ayrımcılık yasağına ilişkin Madde 14’ün ihlal edildiğine hükmetti.⁶²

53 CEDAW 35 No’lu Genel Tavsiye (daha önce alıntılanmıştır) para 24.

54 BM İşkenceye Karşı Komite (CAT), 2 No’lu Genel Yorum: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Alçaltıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesine İlişkin Sözleşme: Devlet taraflarınca Madde 2’nin uygulanması, 24 Ocak 2008, BM Belge No: CAT/C/GC/2, para 18.

55 İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezalandırma hakkında BM Özel Raportörü’nün raporu, 5 Ocak 2016, BM Belge No: A/HRC/31/57.

56 BM İşkenceye Karşı Komite (CAT), 3 No’lu Genel Yorum: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Alçaltıcı Muamele veya Cezalandırmanın Önlenmesine İlişkin Sözleşme: Devlet taraflarınca Madde 14’ün uygulanması, 13 Aralık 2021, BM Belge No: CAT/C/GC/3, para 33.

57 İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS), Madde 2 ve Madde 3.

58 Bkz. örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), *Opuz/Türkiye Kararı*, Başvuru No: 33401/02, 9 Eylül 2009; *R.R. ve Diğerleri/Macaristan Kararı*, Başvuru No: 19400/11, 29 Nisan 2013; AİHM, *Makuchyan ve Minasyan/Azərbaycan ve Macaristan Kararı*, Başvuru No: 17247/13, 12 Ekim 2020; *Talpis/İtalya Kararı*, Başvuru No: 41237/14, 18 Eylül 2017.

59 AİHM, *Talpis/İtalya Kararı*, Başvuru No: 41237/14, 18 Eylül 2017, para 117.

60 AİHM, *Talpis/İtalya Kararı*, para 102.

61 AİHM, *Talpis/İtalya Kararı*, para 126-131.

62 AİHM, *Opuz/Türkiye Kararı*, para 198; AİHM, *Durmaz/Türkiye Kararı*, Başvuru No: 3621/07, 13 Şubat 2015.

Konuyla ilgili, feminist aktivist Selime Büyükgöze şu yorumda bulundu:

“Yasalar ve uygulamalar arasında çok büyük bir boşluk var ve bu boşluk gün geçtikçe daha da derinleşiyor. Bunun dışında genel geçer bir durum haline gelmiş cezasızlık sorunu var. Cezasızlık sorunu Türkiye için yeni de değil. Kadına yönelik şiddet alanında bir içtihat oluşturmuş olan Opuz-Türkiye davasına baktığımızda da Türkiye'nin yine bu cezasızlık politikası nedeniyle ceza aldığı bir dava. Kadına yönelik şiddette cezasızlık norm haline gelmiş durumda. Birini dövdüğünüz, öldürmeye çalıştığınız için ceza almıyorsunuz.”⁶³

63 Uluslararası Af Örgütü tarafından Selime Büyükgöze ile yürütülen görüşmeden, 15 Kasım 2021

4. VAATLER İLE GERÇEKTE OLANLAR ARASINDA SÜREGELEN BOŞLUKLAR

“Tek bir kadının dahi şiddet mağduru olmadığı güne kavuşana kadar kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, medyanın ve toplumun tüm kesimlerinin iş birliğiyle bu mücadeleyi sürdüreceğiz.”⁶⁴

Recep Tayyip Erdoğan, Cumhurbaşkanı, 2 Mart 2021

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamayı amaçlayan bir siyasi iradenin olmaması, Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetin sona erdirilmesinin önündeki en önemli engellerden biridir. Hükümet defalarca kadınları toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten korumak için sözlü vaatlerde bulundu, ancak sonrasında, İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmek gibi, bu vaatlerle ters düşen adımlar attı. Yine de Türkiye yetkilileri, kadınlara ve kız çocuklara yönelik sorumluluklar üstlendi ve bu sorumlulukları yerine getirmek için yasalar çıkardı. Bu bölüm, bu sorumluluklarla gerçekte olanlar arasındaki boşlukları incelemektedir.

4.1 KADINLARIN ŞİDDETE MARUZ KALMAMA HAKKI

“Bir inançsızlık söz konusu, (yetkililere) gidersem de sesim duyulur mu ve süreç sonuca ulaşır mı?”⁶⁵

Rümeysa Çamdereli, Feminist bir aktivist, 15 Kasım 2021

64 Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Ankara’da düzenlenen İnsan Hakları Eylem Planı Tanıtım Toplantısı’nda yaptığı konuşma, 2 Mart 2021; <https://www.indyurk.com/node/323981/haber/cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1-erdo%C4%9Fan-i%CC%87nsan-haklar%C4%B1-eylem-plan%C4%B1n%C4%B1-a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1-9-ama%C3%A7-50-hedef-ve-393>

65 Uluslararası Af Örgütü tarafından Rümeysa Çamdereli ile yapılan görüşmeden, 15 Kasım 2021

⊕ İstiklal Caddesi'nde bir araya gelen kadınlar "İstanbul Sözleşmesi'nden Vazgeçmiyoruz Bizim İçin Bitmedi" yazılı pankart taşıyor. 1 Temmuz 2021. ©Kurtuluş Arı

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER

Çocuk yaşta evlilik, öncelikle bu uygulamanın çocukları maruz bıraktığı cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik istismar nedeniyle hem de kız çocukları eğitim hakkından ve sosyal ve ekonomik bağımsızlık imkanlarından yoksun bırakarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınların ve kız çocukların güçlendirilmesinin önünde bir engel teşkil ettiği için bir insan hakları ihlalidir.

Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşındaki kişiler ebeveynlerinin veya vasilerinin izniyle evlenebilir ve hakimler olağanüstü durumlarda 16 yaşındakilerin evlenmesine izin verebilir.⁶⁶ Ancak BM Nüfus Fonu (UNFPA), Türkiye'de 20 ile 24 yaş arasındaki kadınların yaklaşık %15'inin 18 yaşından önce evlendiğini bildirmektedir.⁶⁷ Türkiye hükümetinin yaptırdığı 2014 tarihli bir çalışmaya göre kadınların %26'dan fazlası 18 yaşından küçükken evlendiğini söylemiş ve çocuk yaşta evlenenlerin yaklaşık %20'si onay vermeksizin buna zorlandığını belirtmiştir.⁶⁸

Savaşların ve diğer krizlerin yol açtığı zorluklar ve belirsizlikler, çocuk yaşta evliliklerin sayısını büyük oranda artırmaktadır. Örneğin, Türkiye'den koruma talep eden Suriyeli mülteciler arasında çocuk yaşta evliliklerin yaygınlığının, Türkiye'deki ülke ortalamasının⁶⁹ çok üstünde olduğunu düşünülmektedir. Mültecilere destek sağlayan sivil toplum örgütlerinin bildirdiğine göre, birçok aile, kız çocukları cinsel taciz veya şiddete karşı korumak için iyi bir yöntem olabileceğini düşündükleri veya hane halkı giderlerini azaltmak için kız çocukları küçük yaşta evlendirmek zorunda hissetmektedir.⁷⁰

66 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 22 Kasım 2001, Madde 124 ve Madde 126.

67 Buna hem resmi evlilikler hem de resmi olarak kayıt altına alınmayan dini evlilikler dahildir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), 2020 Dünya Nüfus Raporu: Bedenim Bana Ait, https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/SoWP2021_Report_-_EN_web.3.21_0.pdf, s.140.

68 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2015, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23338>, s.14.

69 Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) Türkiye, Çocuk yaşta yapılan evlilikler, hamileliklerin gizli kalmasına neden oluyor. 26 Temmuz 2018, <https://turkey.unfpa.org/tr/news/%C3%A7ocuk-ya%C5%9Fta-yap%C4%B1lan-evlilikler-hamileliklerin-gizli-kalmas%C4%B1na-neden-oluyor>; Duvar, Pandemiye çocuk evlilikleri: Mülteci kız çocukları risk altında, 7 Temmuz 2021, <https://www.gazeteduvar.com.tr/pandemide-cocuk-evlilikleri-egitimden-uzak-kalan-multeci-kiz-cocuklari-risk-altinda-haber-1527775>

70 Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, "Syrians Under 'Temporary Protection' in Turkey and Sex Work" [Türkiye'de 'Geçici Koruma' Altındaki Suriyeliler ve Seks İşçiliği], 2017,

Buna ek olarak, 2015'te, resmi nikah olmaksızın dini nikah kıyılması suç olmaktan çıkarıldı.⁷¹ 2014'te yapılan bir araştırmanın da gösterdiği gibi bu düzenleme, çocuk yaşta evlilik sorununu daha da ağırlaştırma riski oluşturdu. Araştırmaya göre, çocuk yaşta evliliklerin %62,7'si dini nikahla yapılan evliliklerdi.⁷²

Failin, cinsel istismara maruz bırakılan çocukla evlenmesi halinde yaptırımların geciktirilmesi ve hatta uygulanmaması için hükümetin ısrarla meclise yasa teklifi sunması, bu insan hakları sorununa karşı kararlı bir mücadele yürütmekteki isteksizliği gösteriyor. Aynı zamanda esasen çocuklara zararlı politikaları ve yasaları gündeme taşıyor.⁷³ Dördüncü Ulusal Eylem Planı'nda erken evliliklerin olumsuz etkileriyle ilgili bilgiler dahil üzere bir dizi eğitim ve bilinçlendirme faaliyeti sıralanmasına⁷⁴ rağmen bu faaliyetler, kız çocukların gebelik bakımı talep ettiği ve bakımdan faydalandığı durumlarda çocuk yaşta evliliklerin tespit edilmesi konusunda önemli bir rol oynayabilecekleri halde sağlık personelinin kapsamıyor.

Ayrıca, 2012'de getirilen 4+4+4 zorunlu eğitim sistemi, ilköğretimin ilk dört yılından sonra çocukların öğretime evden devam etmesine izin veriyor. Türkiye'deki sivil toplum örgütleri, çok sayıda kız çocuğun ilk dört yıldan sonra okuldan ayrıldığını ve kayıtlı olmayan dini evliliklere zorlanma riski altında olduğunu gözlemlemektedir.⁷⁵

Bununla birlikte, mevcut durumda, ulusal müfredat kapsamında, cinsellik eğitimi verilmesini öngören bir düzenleme bulunmamaktadır.⁷⁶

ACİL TEDBİR VE KORUMA KARARLARI

Koruma kararının kendisi çok değerli. 6284 ve İstanbul Sözleşmesi'nin sunduğu en önemli şeylerden biri budur. Bunun (kadının) beyan esasıyla gerçekleşebilmesi önemli. Hali hazırda İstanbul Sözleşmesi çevresindeki tartışmaların koruma kararını da sekteye uğrattığına dair sahada çalışan arkadaşlardan birçok veri geliyor. Bu çok büyük bir tehlike.”⁷⁷

Rümeysa Çamdereli, Feminist bir aktivist, 15 Kasım 2021

Türkiye'de kentlerde polis, kırsal bölgelerde ise jandarmayı ile kolluk kuvvetleri, şiddet ihbarlarına müdahale etmekten sorumludur. Kolluk kuvvetleri, aynı zamanda, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet vakalarına ilişkin olası tehlike içeren durumlarda, farklı türde koruma ve tedbir kararları çıkarma yetkisine sahiptir.

Ancak çeşitli eğitimlere ve yönergelere rağmen, kadınlara yönelik şiddetin 'özel hayata dair' bir konu olduğuna ilişkin görüş kolluk kuvvetlerinde hâlâ yaygındır ve bu durum müdahalelerin gecikmesine, ev içi

<https://www.sexworkeurop.org/sites/default/files/userfiles/files/syrians%20under%20temporary.pdf>; Ayrıca bkz. Kadınlara Yönelik Şiddetle ve Ev İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye, 15 Ekim 2018, <https://rm.coe.int/eng-grevio-report-turquie/16808e5283>, para 239.

71 Anayasa Mahkemesi kararı (27 Mayıs 2015 tarihli karar, Esas Sayısı: 2014/36, Karar Sayısı: 2015/5) ile Türk Ceza Kanunu Madde 230(5) iptal edildi.

72 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi, Türkiye'de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2015, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/23338>, s.14.

73 Söz konusu yasa teklifleri, Türk Ceza Kanunu'nun Çocuğun Cinsel İstismarı Suçu hakkındaki 103. Maddesinin değiştirilmesine ilişkindir.

74 Hedef 4 kapsamında bir dizi faaliyet sıralanmaktadır, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025).

75 İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin GREVIO Komitesi'ne sunduğu Gölge Raporu, Eylül 2017, <https://rm.coe.int/turkey-shadow-report-2/16807441a1>, s.46.

61 Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Türkiye için Ülke Programı metni, 30 Haziran 2015, <https://www.unfpa.org/sites/default/files/portal-document/Turkey%20CPD%20-%200DS.pdf>; para 7.

77 Uluslararası Af Örgütü tarafından Rümeysa Çamdereli ile yapılan görüşmeden, 15 Kasım 2021

şiddet göstergelerinin görmezden gelinmesine ve ihbarların göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Şiddete maruz bırakılan kişiler sıklıkla suçları ihbar etmekten caydırılmakta ve kadınlara yönelik şiddet ihbarları, hakkındaki soruşturmalar genellikle gelişigüzel bir biçimde yürütülmektedir.⁷⁸ Bu tutumlar, Türkiye’de şiddete maruz bırakılan birçok kadının neden bunu kolluk kuvvetlerine ihbar etmemeye karar verdiğini kısmen açıklamaktadır.⁷⁹

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uyarınca kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet faileri hakkında koruyucu ve önleyici tedbir kararları çıkarılabilmektedir. Bir dizi önleyici tedbir kararı arasında şunlar yer almaktadır: Faillerin şiddete maruz bırakılan kişiye tehdit ve hakarete bulunmaması; korunan kişinin yakınları, arkadaşları veya çocuklarıyla iletişim kurmaması; müşterek konuttan uzaklaştırılması; çocuklarla ilgili daha önce verilmiş bir kişisel ilişki kurma kararı varsa, kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde kurulması, sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması; ateşli silahları kolluğa teslim etmesi; korunan kişinin eşyalarına zarar vermemesi; korunan kişiyi iletişim araçlarıyla rahatsız etmemesi; alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaması ve bağımlılığının olması hâlinde muayene ve tedavisinin sağlanması.⁸⁰

©+ 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddetle Uluslararası Mücadele Günü’nde Tünel Meydanı’ndaki yürüyüşe katılan bir kadın “Kadın Mücadelesi Kazanacak” yazılı döviz tutuyor. 25 Kasım 2021 ©Kurtuluş Arı

Bu önleyici tedbir kararları normalde mahkemeler tarafından çıkarılmaktadır; ancak tedbir kararları bazı durumlarda kolluk amirleri ve mülki amirler tarafından da verilebilir. Buna ek olarak, hakimler, halihazırda bir maddi yardım hükmü verilmemişse, korunan kişiye geçici maddi yardım ödenmesine karar verebilir.⁸¹

Şiddete maruz bırakılan kişiye yönelik koruyucu tedbir kararları, korunan kişiye ve çocuklarına uygun barınma yeri sağlanmasını, maddi yardım ile psikolojik ve hukuki danışmanlık hizmeti verilmesini; korunan kişinin işyerinin değiştirilmesini, kolluk kuvvetleri tarafından, 24 saat korunmayı da kapsayan, geçici koruma altına alınmasını ve hayati tehlikenin bulunması halinde kimlik bilgilerinin değiştirilmesini kapsamaktadır. Bunlardan bazıları idari amirler tarafından çıkarılmakta, diğerleri içense mahkeme kararı gerekmektedir.⁸² Kolluk amirleri de şiddete maruz bırakılan kişinin bir sığınağa/uygun barınma yerine yerleştirilmesine veya

78 Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka.Der), Ortak Basın Açıklaması, Haziran 2021, <https://kadinininsanhaklari.org/wp-content/uploads/2021/06/press-statement-24.06.2021-ingBS.pdf>

79 2014’te yapılan bir araştırmaya göre ev içi şiddete maruz bırakılan kadınların yalnızca %8’i bunu polise veya jandarmaya ihbar etmeye karar verdi.

80 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Kanun, 20 Mart 2012, Madde 5(1).

81 6284 Sayılı Kanun, 20 Mart 2012, Madde 5(4).

82 6284 Sayılı Kanun, 20 Mart 2012, Madde 3 ve Madde 4.

geçici koruma altına alınmasına karar verebilir.⁸³ Koruma tedbirlerinin çıkarılması için delil şartı aranmamaktadır.⁸⁴

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık'ın açıkladığına göre, 2020'de 6284 Sayılı Kanun kapsamında 83 bin 47 koruma kararı ve 289 bin 389 tedbir kararı çıkarıldı.⁸⁵ Bunlar arasında 7 bin 293 koruma ve 244 bin 985 tedbir kararı mahkemeler tarafından çıkarıldı.⁸⁶ Belirli tedbir kararlarının sayısı, bunların süresi ve yenilenme sayısı hakkında yakın tarihli, kamuya açık, bilimsel ve sistematik istatistikler mevcut olmasa da Adalet Bakanı'nın mecliste yaptığı bir sunum, önleyici tedbir kararlarının büyük çoğunluğunun, failin şiddete maruz bırakılan kişiyi tehdit etmesi veya ona hakarete bulunmasını (Madde 5/1/a) veya korunan kişiyi iletişim araçlarıyla rahatsız etmesini yasaklayan (Madde 5/1/f) hafif yaptırımlarla ilgili olduğunu gösterdi.⁸⁷

Kadın hakları örgütleri koruma ve tedbir kararlarının uygulamada oldukça kısa sürelerle sınırlı olarak çıkarıldığını ve bunun kararların etkinlik potansiyelini azalttığını belirtmektedir. Buna ek olarak, tedbir kararlarının faillere tebliğinde ciddi gecikmeler yaşanmakta ve bu da kararın yürürlükte olduğu sürenin kısalmaya ve dolayısıyla kararın etkin bir şekilde uygulanmaması sonucunu doğurmaktadır.⁸⁸ Yetkililerin, mevzuata aykırı olarak, koruma kararlarının süresini uzatmak için delil talep ettiği bildirilmektedir. Şiddet uygulayanın tedbir kararının gereklerine aykırı hareket etmesi halinde, ilk seferde üç günden 10 güne kadar; aykırılığın her tekrarında 15 günden 30 güne kadar zorlama hapsine tabi tutulması öngörülmektedir.⁸⁹ Kadın hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri, faillerin tedbir kararlarını defalarca ihlal ettiğini bildirmektedir, ancak buna rağmen 2020'de yalnızca 4 bin 280 kişi hakkında tedbir kararına uymadığı için hapis kararı verilmiştir.⁹⁰

Kadına yönelik şiddet konusunda bir uzman olan Prof. Dr. Feride Acar, Uluslararası Af Örgütü'ne şunları dedi:

“Korunma kararı alınıyor ama uygulanmıyor. Fail şiddet uyguladığı mağduru yeniden taciz edebiliyor hatta daha da kötü sonuçlara varabiliyor. Bu zaten sistemin baştan çökmesi demek. Bu sebeple koruma kararlarının yerinde ve dikkatli verilmesi ve bu verilen kararların da mutlaka uygulanması gerekiyor. Bunun için de devletin kolluğunun ve adli yetkililerinin bu konuyu hazmetmiş ve bu konuyu gerçekten görevi sayarak yerine getirmesi gerekiyor.”⁹¹

Koruyucu ve önleyici tedbir kararları sistemindeki eksiklikler, kadınların bu türde kararlara rağmen öldürülmeye devam etmesiyle en ağır şekilde gözler önüne serilmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı'nın 2019'da açıkladığı verilere göre, erkekler tarafından öldürüldüğü belirlenen 336 kadından 22'si hakkında tedbir veya koruma kararı vardı. 2020'de işlenen 267 kadın cinayetinin 32'si tedbir kararı varken işlendi.⁹²

Son olarak, hakimler, koruma ve tedbir kararları çıkarırken kadınların ve çocukların adreslerinin tüm resmi kayıtlarda gizli tutulması için gizlilik kararı da çıkarabilir. Ancak sivil toplum örgütleri, gizlilik kararlarının her zaman ilgili tüm resmi birimlere bildirilmediği konusundaki kaygılarını ifade etmektedir.⁹³ Örneğin, faillerin, sağlık hizmeti için internetten alınan randevuların kayıtları veya çocukların okul kayıtları aracılığıyla risk altındaki kadınların yerini tespit ettiği durumlar yaşanmıştır.⁹⁴

6284 Sayılı Kanun kapsamında alınan önleyici ve koruyucu tedbir kararlarının etkinliği hakkındaki bir diğer endişe, velayet ve kişisel iletişim haklarının uygulanmasına ilişkindir. Türkiye hukuku, çocuğun velayetini evlilik devam ettiği sürece anne ve babaya verir. Boşanma veya ayrılma durumlarında hakim, velayeti

83 6284 Sayılı Kanun, 20 Mart 2012, Madde 3(1)a ve ç.

84 6284 Sayılı Kanun, 20 Mart 2012, Madde 8(3).

85 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık'ın, kadına yönelik şiddetin sebeplerinin tüm yönleriyle araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'nun 3. toplantısında yaptığı sunum, 20 Mayıs 2021, Toplantı tutanaklarına ulaşmak için: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2727 (s.13)

86 Adalet Bakanı Abdülhamit Gül'ün, kadına yönelik şiddetin sebeplerinin tüm yönleriyle araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'nun 8. toplantısında yaptığı sunum, 8 Haziran 2021. Toplantı tutanaklarına ulaşmak için: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari_goruntule?pTutanakId=2756 (s.15).

87 Meclis Araştırması Komisyonu'nun 8. toplantısı, Bakan Abdülhamit Gül'ün sunumu, s.15-16.

88 İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu, s.56.

89 Madde 13.

90 Meclis Araştırması Komisyonu'nun 8. toplantısı, Bakan Abdülhamit Gül'ün sunumu, s. 16. Ayrıca bkz. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın Opuz Grup Davaları (Başvuru No: 33401/02) hakkında sunduğu 23/10/2020 tarihli tebliğ, 2 Kasım 2020, <https://rm.coe.int/0900001680a033e8>

91 Uluslararası Af Örgütü tarafından Prof. Dr. Feride Acar ile yapılan görüşmeden, 22 Kasım 2021

92 Meclis Araştırması Komisyonu'nun 3. toplantısı, Bakan Derya Yanık'ın sunumu (s.10).

93 Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın tebliği, 2 Kasım 2020, s.11 ve İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, İstanbul Sözleşmesi'nin hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirler hakkında Türkiye'nin İlk Raporuna İlişkin Sivil Toplum Örgütlerinin GREVIO Komitesi'ne sunduğu Gölge Raporu, Eylül 2017, s.56.

94 GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye, para 290, s.56.

eşlerden birine verebilir.⁹⁵ Anne ve babadan her biri, velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun “kişisel ilişki” kurulmasını isteme hakkına (görüşme hakkı) sahiptir.⁹⁶ Ancak belirli durumlarda bu hak reddedilebilir veya kendilerinden alınabilir. Kişisel ilişki sebebiyle çocuğun huzurunun tehlikeye girdiği, eğitiminin ve yetiştirilmesinin engellendiği durumlar; anne ve babanın çocukla ciddi olarak ilgilenmediği durumlar ve kişisel ilişkisinin çocuğun diğer ebeveynle kişisel ilişkisini zedelemek için kullanıldığı durumlar buna dahildir.⁹⁷ 6284 Sayılı Kanun, çocuklarla kişisel ilişki hakkındaki bazı önleyici tedbirleri sıralamakta⁹⁸ ve hakimleri velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkili kılmaktadır.⁹⁹ Buna karşılık, sivil toplum örgütleri, hakimlerin bu konular hakkında 6284 Sayılı Kanun kapsamı dışında karar verdiği durumlarda kadınlara yönelik şiddet riskinin nadiren değerlendirildiğini bildirmektedir.¹⁰⁰

Bir kadın hakları savunucu olan Şehnaz Kıymaz Bahçeci, durumu Uluslararası Af Örgütü'ne şu şekilde aktardı:

“Koruma kararlarının uygulanması ya da uygulanmaması kadınlar ve kız çocuklar için hayatta kalmak ya da kalamamak arasındaki ayrım kadar net. Türkiye gibi günde bazen beş kadın cinayeti haberi aldığımız ve form olarak da çok vahşi şiddet formlarıyla karşılaştığımız bir ülkede koruma kararının etkin bir şekilde uygulanması, yani çıkmasından sonra takip edilmesi ama ısrarlı takibi ve tehditti bırakmayan faillerin gerekirse koruma hapsi altına alınması gerekirse gözlem altında tutulması gibi etkiler uygulanmadığında, bu insanlar ya ailelerin desteğiyle ya kolluk kuvvetlerinin hiçbir şey yapmamasından dolayı artmış hiddetleriyle çok ciddi zararlar verebiliyorlar”¹⁰¹

4.2 ŞİDDETTEN HAYATTA KALANLARIN TEMEL HİZMETLERE ERİŞİM HAKKI

Uluslararası hukuk ve standartlar gereğince devletler, şiddetten hayatta kalanlara destek olmak için kapsamlı ve bütüncül destek hizmetleri sağlamak zorundadır.¹⁰² Özellikle kentlerde ve kırsal alanlarda yaşayanların bu hizmetlere yeterli ve eşit erişiminin sağlanması gerekmektedir. Bunun için, ihbarda bulunan/şiddetten hayatta kalanlara yönelik destek hizmetlerinin mevcudiyeti hususunda, mümkün olduğunda şu asgari standartlar oluşturulmalıdır:

- ☉↑ İhbarda bulunan/şiddetten hayatta kalanlara destek sağlamak ve bu kişileri diğer hizmet sağlayıcılara yönlendirmek üzere 24 saat kesintisiz ve ücretsiz hizmet veren, kadınlara özel ulusal bir acil destek hattı; * her 100 bin kişi başına, acil durumlarda barınma, nitelikli danışmanlık ve uzun vadeli barınma mekanı bulmakta destek sağlayan bir sığınak/sığınmaevi; * her 50 bin kadın için, hukuki danışmanlık ve desteğin yanı sıra ihbarda bulunan/şiddetten hayatta kalanlara yönelik uzun vadeli destek ve göçmen kadınlar veya insan ticaretine maruz bırakılan kadınlar gibi belirli kadın gruplarına özel destek dahil olmak üzere etkin destek ve kriz müdahale hizmeti sağlayan bir kadın savunuculuk ve danışmanlık merkezi; * tecavüz vakalarında her 200 bin kadın için bir kriz masası.¹⁰³

Tecavüzden hayatta kalanların kapsamlı ve bütüncül hizmetlere zamanında ve etkili erişimi sağlanmalıdır. İhbarda bulunan/şiddetten hayatta kalanlar için ücreti devlet tarafından karşılanmak üzere gebelik testleri, gebelikten korunma sağlayan acil yöntemler, güvenli ve yasal kürtaj hizmetleri, cinsel yolla bulaşan hastalıklar için tedavi hizmeti, yaralanmalar için tedavi hizmeti, maruziyet sonrası profilaksi (şüpheli temas sonrasında HIV'in vücuda tutunmasını engelleyen önleyici tedavi) ve psiko-sosyal danışmanlık buna dahildir.¹⁰⁴

95 Türk Medeni Kanunu, Madde 336.

96 Türk Medeni Kanunu, Madde 323.

97 Türk Medeni Kanunu, Madde 324.

98 6284 Sayılı Kanun, 20 Mart 2012, Madde 5(1)(ç).

99 6284 Sayılı Kanun, 20 Mart 2012, Madde 5(3).

100 Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye'de kadın hakları alanında çalışan uzmanlarla yaptığı görüşmeler, 24-25 Ağustos'ta internet üzerinden yapılmıştır.

101 Uluslararası Af Örgütü tarafından Şehnaz Kıymaz Bahçeci ile yapılan görüşmeden, 17 Kasım 2021

102 BM Kadınlara Yönelik Şiddet Hakkında Mevzuata İlişkin El Kitabı, 2012, s.29. Ayrıca bkz. Dünya Sağlık Örgütü, Cinsel Şiddete Maruz Bırakılanlar İçin Medikolegal Bakım Kılavuzu, Cenevre, 2003.

103 BM Kadınlara Yönelik Şiddet Hakkında Mevzuata İlişkin El Kitabı, 2012, s.29.

104 BM Kadınlara Yönelik Şiddet Hakkında Mevzuata İlişkin El Kitabı, 2012, s.30.

Bu hizmetlere erişim, şiddetten hayatta kalan kişilerin maruz bırakıldıkları ihlali polise bildirmesi koşuluna bağlı olmamalıdır.¹⁰⁵

KOORDİNASYON

6284 sayılı Kanun'a ilişkin uygulama yönetmeliği, Türkiye'nin 81 ilinde Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) kurulmasını öngörmektedir. Bu merkezler, şiddetten hayatta kalanlara destek sağlamak ve onları ilgili hizmetlere yönlendirmekten, koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasını izlemeye kadar, kadınlara yönelik şiddetle ilgili tüm hizmetleri koordine etmekten sorumludur.¹⁰⁶ Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin 7/24 çalışması gerektiği halde bu merkezlerin çoğunluğu olmasa dahi bazıları, kaynak yetersizliği nedeniyle kesintisiz hizmet sağlayamamaktadır.¹⁰⁷ Sivil toplum örgütleri, çok sayıda merkezin yönergelere uymadığını ve şiddetten hayatta kalan kadınlara yeterli destek ve koruma sağlamadığını belirtmektedir.¹⁰⁸ Bunun yanı sıra sivil toplum örgütleri ile olan diyalogun oldukça kısıtlı olması ve bu merkezlerle ilgili bilgilerin erişilebilir olmaması da eleştiriler arasında yer alıyor.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri, kadınlara yönelik şiddet failleri için tasarlanan hizmetlerin koordine edilmesinden de sorumludur.¹⁰⁹ Yönetmelik, şiddetten hayatta kalanlar ile şiddet uygulayanlara verilecek hizmetlerin "zorunlu haller dışında"¹¹⁰ farklı birimlerde verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Özellikle merkezlerin yeterli kaynaklara sahip olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun, şiddetten hayatta kalanlara yönelik korumayı zayıflatma potansiyeli taşıdığından kaygı duyulmaktadır.¹¹¹

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI

Türkiye, anne ve bebek ölüm oranlarını azaltmak ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonları tanılamak ve tedavi etmek için çeşitli adımlar attı.¹¹² Ancak nüfus planlaması ve gebelikten korunma yöntemleri gibi cinsel sağlık ve üreme sağlığını ilgilendiren diğer konular büyük oranda göz ardı edildi.¹¹³

Temel sağlık hizmetleri sağlayan Aile Sağlığı Merkezleri nüfus planlama hizmeti ve doğum kontrol hapları sağlamaktan da sorumludur. Buna karşılık, merkezler, halkın ihtiyaçlarına yanıt vermek için gerekli personel ve kaynaktan yoksun; çalışanlar ise gebelikten korunma yöntemleri ve nüfus planlaması hakkında tavsiye ve destek verebilmeleri için yeterli eğitime sahip değil. Sivil toplum örgütleri, özellikle bekar kadınlara gebelik kontrolü ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar hakkında bilgi verilmediğini belirtmektedir.

Türkiye'de gebeliğin 10. haftasına kadar herhangi bir kısıtlama olmaksızın kürtaj yaptırmak yasaldır.¹¹⁴ Ancak evli kadınların eşlerinden onay alması, 18 yaşın altındaki kişilerin ise ebeveynlerinden izin alması gerekmektedir.¹¹⁵ 10 haftayı aşan gebeliklerde, gebelik ancak kadının hayatını tehdit ediyor veya tehdit etme riski taşıyorsa veya ciddi bir fetal anomali (fetüste olağandışı veya beklenmeyen bir biçimde meydana gelen yapısal ve/veya fonksiyonel bozukluklar) varsa sonlandırılabilir.¹¹⁶ Ceza Kanunu, gebeliğin kadının maruz bırakıldığı bir suç sonucunda meydana geldiği durumlarda, süresi 20 haftadan fazla olmamak kaydıyla gebeliğin sonlandırılmasına izin vermektedir.¹¹⁷ Fakat Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum

105 BM Kadınlara Yönelik Şiddet Hakkında Mevzuata İlişkin El Kitabı, 2012, s.30.

106 6284 Sayılı Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği, Madde 3(1)(o).

107 Cinsel Şiddet Sonrası Destek Çalışmaları Etki Değerlendirme Raporu, Nisan 2021, <https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2021/06/cs-sonrasi-destek-calismalari-etki-raporu.pdf>

108 Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye'de kadın hakları alanında çalışan uzmanlarla yaptığı görüşmeler, 24-25 Ağustos'ta internet üzerinden yapılmıştır. .

109 29656 Sayılı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, 17 Mart 2016, Madde 26.

110 29656 Sayılı Yönetmelik, Madde 26(1).

111 Uluslararası Af Örgütü'nün Türkiye'de kadın hakları alanında çalışan uzmanlarla yaptığı görüşmeler, 24-25 Ağustos'ta internet üzerinden yapılmıştır.

112 NTV, "Türkiye'de anne-bebek ölümleri azaldı" (2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçları açıklandı), 8 Kasım 2019, https://www.ntv.com.tr/saglik/turkiyede-anne-bebek-olumleri-azaldi-2018-turkiye-nufus-ve-saglik-arastirmasi.HPIZ_oP6f02mnHpxH_i0tg

113 Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı Pandemi Öncesi ve Sırasında Türkiye'de Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hizmetleri İzleme Raporu, Eylül 2020, <https://cisuplatform.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/Pandemi-Oncesi-ve-Sirasinda-Turkiyede-CSUS-Hizmetleri-Izleme-Raporu-9.pdf>, page s.76

114 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 24 Mayıs 1983, Madde 5 ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2002, Madde 99(2).

115 2827 Sayılı Kanun, Madde 6.

116 2827 Sayılı Kanun, Madde 5.

117 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2004, Madde 99(6).

örgütleri, bazı doktorların bu gibi kürtajları gerçekleştirmek için savcılık veya sulh hakimliği gibi görevlilerden yetki almalarını ya da göstermelerini istediğini bildirmektedir.¹¹⁸

Kürtaj Türkiye’de halen yaygın bir biçimde yaftalanmaktadır. Ayrıca, belirli koşullarda kürtaj hakkı yasalarla güvence altına alınmış olsa da uygulamada birçok devlet hastanesi kürtajın yasal olmadığını veya devlet hastanelerinde yapılamayacağını öne sürerek kürtaj hizmeti sağlamayı reddetmektedir. Kadir Has Üniversitesi tarafından 2020’de yapılan bir araştırmaya göre, araştırmacıların ulaşabildiği 295 devlet hastanesinden¹¹⁹ yalnızca 10’u mevzuat gereğince kürtaj hizmeti sağlarken, 185’i kürtaj hizmeti sağlamayı her koşulda reddetmektedir.¹²⁰

SIĞINAKLAR

“Amaç sığınaksız bir dünya, ancak sığınaksız bir dünyaya şu anda sahip olmadığımız için toplumsal cinsiyet eşitliğini bütün herkesin kafasına iyice yerleştirmeye kadar, kadınların şiddetten korunacakları mekanlar olarak sığınakları düşünmemiz gerekir.”¹²¹

Av. M. Canan Arın, Kadın hakları savunucusu, 15 Kasım 2021

Sığınaklar, kadınlara ve çocuklarına acil sığınma ve şiddetten koruma sağlamak açısından temel önemdedir. Mayıs 2021’de, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü 81 ilde 149 sığınak olduğunu açıkladı.¹²² Bunlardan 112’si Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın, özellikle insan ticareti mağdurlarına hizmet veren üçü İçişleri Bakanlığı’nın; 33’ü yerel belediyelerin, biri ise Mor Çatı’nın idaresindedir.¹²³

Türkiye’deki sığınakların toplam kapasitesi 3 bin 756’dır.¹²⁴ BM Kadın Birimi¹²⁵ ve Avrupa Konseyi, her 100 bin kişi başına en az bir aile için sığınak alanı olmasını tavsiye etmektedir.¹²⁶ Bu standarda göre, Türkiye’nin

118 Bkz. örneğin, R.G. davasında (Başvuru No: 2017/31619) Anayasa Mahkemesi kararı. Mahkeme, kararında, “bir suç sonucu oluşan gebeliğin sona erdirilmesi ile ilgili olarak alınması gereken iznin hangi yargısal makam tarafından verileceği konusunda bir düzenleme yer almadığını” (para 91) kabul ettiği halde gebeliğin 10. ila 20. hafta arasında kürtaj yaptırmak için ‘izin alınması gerektiğini’ belirtmektedir.

119 Araştırmacılar, jinekoloji bölümü olan 518 kamu hastanesinin 223’üne birçok kez denemelerine rağmen ulaşamadı. Dr. Mary Lou O’Neil, Deniz Altuntaş, Alara Şevval Keskin, Yasal Ancak Ulaşılabilir Değil: Türkiye’deki Kamu Hastanelerinde Kürtaj Hizmetleri Araştırması Raporu – 2020, Kasım 2020, <https://gender.khas.edu.tr/sites/gender.khas.edu.tr/files/docs/2020-12/2020-kurtaj-arastirmasi-raporu.pdf>

120 Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Derneği, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka.Der), Ortak Basın Açıklaması, Haziran 2021, <https://kadinininsanhaklari.org/kadinin-insan-haklari-yeni-cozumler-dernegi-mor-cati-kadin-siginagi-vakfi-ve-kadin-adaylari-destekleme-dernegi-olarak-basin-aciklamamiz/> ve İnsan Hakları Derneği (İHD) Kadın Komisyonu, 2020 Yılı Kadın Raporu, <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/1%CC%87HD-2020-Kad%C4%B1n-Raporu.pdf> s. 19; The World, Türkiye’de kürtaja erişim gittikçe zorlaşıyor, 5 Ekim 2020, <https://theworld.org/stories/2020-10-05/abortion-increasingly-hard-access-turkey>. Ayrıca bkz.

Independent Türkçe, “Kürtaj 37 yıldır yasal hak ancak 295 kamu hastanesinin 102’si arayan hastalara ‘kürtaj yasak ya da devlet hastanesinde yapılmıyor’ yanıtını verdi,” 31 Aralık 2020, <https://www.indyrturk.com/node/293276/sa%C4%9Flik/k%C3%BCrtaj-37-y%C4%B1d%C4%B1r-yasal-hak-ancak-295-kamu-hastanesinin-102-si-arayan-hastalara> ve Mary Lou O’Neil, Deniz Altuntaş, Alara Şevval Keskin, Türkiye’deki Kamu Hastanelerinde (Eğitim ve Araştırma Hastaneleri, Devlet Hastaneleri, İlçe Hastaneleri ve Şehir Hastaneleri) Kürtaj Hizmetleri Araştırması Raporu – 2020, Kasım 2020, <https://gender.khas.edu.tr/sites/gender.khas.edu.tr/files/docs/2020-12/2020-kurtaj-arastirmasi-raporu.pdf>

121 Uluslararası Af Örgütü tarafından Av. M. Canan Arın ile yapılan görüşmeden, 15 Kasım 2021

122 Eylül 2021’de açıklanan son resmi sayılara göre, toplam kapasitesi 3 bin 624 olan 149 sığınak bulunmaktadır. Bkz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı’nın açıklaması, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-vanik-kadin-konukevi-sayisini-149a-yukselttik-608286.html>; Ayrıca bkz. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025): 33’ü belediyelerin idaresinde olmak üzere toplam sığınak sayısı 149 olarak bildirilmiştir (s.95).

123 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), s.95.

124 Mayıs 2020’de açıklanan son resmi sayılara göre, toplam kapasitesi 3 bin 576 olan 148 sığınak vardı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, E-Bülten, Nisan-Mayıs 2021, s.7, <https://www.aile.gov.tr/media/79562/e-bulten-6-sayi.pdf>

125 BM Kadın Birimi, Kadınlara Yönelik Şiddet Hakkında Mevzuata İlişkin El Kitabı, 2012, <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2012/12/handbook-for-legislation-on-violence-against-women>, s 29.

126 Avrupa Konseyi Ev İçi Şiddet Dahil Kadınlara Karşı Şiddetle Mücadele Görev Gücü, İnsan Hakları ve Hukuki İşler Başkanlığı, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlama ve İnsan Ticaretiyle Mücadele Birimi, Nihai Faaliyet Raporu, Eylül 2008, https://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/Final_Activity_Report.pdf, s.51. Aile alanı, bir kadın ve ülkedeki aile başına ortalama çocuk sayısı için gerekli alanı ifade eder.

sığınak kapasitesi, 83 milyonun üzerinde nüfusa sahip bir ülke için tavsiye edilen asgari 8 bin 300 kapasitenin %50'sinden azdır.¹²⁷

Belediye Kanunu uyarınca nüfusu 100 binin üzerindeki belediyeler, şiddete maruz bırakılan kadınlar için sığınak açmak zorundadır.¹²⁸ Ancak nüfusu 100 binin üzerinde olan 241 belediyeden yalnızca 32'sinin sığınağı bulunmaktadır ve bunların toplam kapasitesi 703'tür.¹²⁹

Feminist aktivist Selime Büyükgöze konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde paylaştı:

“Sayı konusunda sorumlu olan tabii sadece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı değil, aynı zamanda belediyelerin de böyle bir yükümlülüğü var. Bugün birçok belediye, kadına yönelik şiddetle ilgili çeşitli beyanlarda bulunuyor olsa da sığınak açma yükümlülüğünü yerine getiren belediye sayısı çok az, kadın dayanışma merkezi açan belediye sayısı çok az, her ikisine de sahip olan belediye sayısı çok çok az.”¹³⁰

Kapasite azlığına ek olarak, kanun, belirli kategorilerdeki kadınları bu sığınaklara erişimden yoksun bırakmaktadır. 60 yaşın üzerindeki kadınlar, fiziksel veya zihinsel engelli kadınlar, engelli çocuğu olan kadınlar ve 12 yaşından büyük erkek çocuğu olan kadınlar¹³¹ sığınaklara erişim açısından dışlananlar arasındadır. Kanun, bu kişilerin diğer türde sığınaklara yerleştirilmesini öngörmektedir; fakat kadın örgütleri bunun yapılmadığını veya alternatif sığınaklarda, şiddetten hayatta kalan kadınların ihtiyaç duyduğu uzman desteği hizmetlerinin sağlanmadığını bildirmektedir.

Kanun, sığınakların fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik veya sözlü istismar ve şiddete veya şiddet tehdidinde maruz bırakılan¹³² kadınları kabul edeceğini ve sığınağa kabulde kadınlardan herhangi bir belge istenmeyeceğini açıkça belirtmektedir.¹³³ Buna karşılık, sivil toplum örgütleri, bazı sığınakların, şiddete maruz bırakılan kadınları kabul etmeden önce darp raporu istediğini bildirmektedir.¹³⁴ Ayrıca, bazı sığınakların, kadınları iyileştirmek ve güçlendirmek için fırsatlar yaratmak yerine, dolaşım ve haberleşme imkanlarını büyük ölçüde kısıtladığını¹³⁵ ifade etmektedir.

CİNSEL ŞİDDETLE MÜCADELE MERKEZLERİ

Türkiye'nin Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020)¹³⁶ özellikle cinsel şiddete maruz bırakılan kişilere hizmet verecek merkezlerin kurulmasını öngörmekteydi. Bu merkezlerin amacı, şiddetten hayatta kalan kişilerin daha fazla travma yaşama ve yeniden şiddete maruz bırakılma ihtimalini azaltmak ve kanıtların gerektiği gibi toplanmasını sağlamak için tek bir merkezde şiddete maruz bırakılan kişilerin acil tıbbi bakım ve travma desteği alabilmesinin ve özel olarak eğitilmiş uzmanların adli tip incelemelerini yapabilesinin sağlanmasıdır.

Ancak bugüne kadar yetişkinler için böyle bir merkez kurulmadı.¹³⁷

Cinsel şiddete maruz bırakılan çocuklar için Çocuk İzlem Merkezleri kuruldu. 30 Aralık 2020 itibarıyla 50 ilde 53 Çocuk İzlem Merkezi vardı.¹³⁸ Bir diğer deyişle, 31 ilde böyle bir merkez bulunmamaktadır. Ayrıca, sivil toplum örgütleri, çocuk yaşta evliliğe maruz bırakılan çocukların tespit edilmesi ve gebeliğin bir suç sonucunda meydana geldiği durumlarda 20. haftaya kadar gebeliğin sonlandırılmasına izin veren yasa¹³⁹

127 Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2020, 4 Şubat 2021,

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuculari-2020-37210>

128 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 3 Temmuz 2005, Madde 14(1)(a).

129 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), s. 96.

130 Uluslararası Af Örgütü tarafından Selime Büyükgöze ile yapılan görüşmeden, 15 Kasım 2021

131 Kadın Konukeverinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında 28519 Sayılı Yönetmelik, 5 Ocak 2013, Madde 13.

132 28519 Sayılı Yönetmelik, 5 Ocak 2013, Madde 3(1)(i) ve 3(1)(n) ile birlikte ele alınan Madde 13(1).

133 28519 Sayılı Yönetmelik, 5 Ocak 2013, Madde 11(4).

134 Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın Opuz Grup Davaları (Başvuru No: 33401/02) hakkında Kural 9.2. kapsamında Avrupa Konseyi

Bakanlar Komitesi'nin 1390. toplantısına (Aralık 2020) (DH) sunduğu 23/10/2020 tarihli tebliğ, 2 Kasım 2020, s. 9,

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a033e8>

135 Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın Opuz Grup Davaları (Başvuru No: 33401/02) hakkında Kural 9.2. kapsamında sunduğu tebliğ, 2

Kasım 2020, s. 12. Ayrıca bkz. CEDAW, Türkiye'nin Yedinci Dönem Raporu Hakkında Sonuç Gözlemleri, 25 Temmuz 2016, BM Belge No:

CEDAW/C/TUR/CO/7, <https://digitallibrary.un.org/record/840825?ln=en>, para 32(d).

136. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 3. Ulusal Eylem Planı (2016-2020), s. 72.

137 Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, Cinsel Şiddet Sonrası Destek Çalışmaları Etki Değerlendirme Raporu, Nisan 2021, s.9.

Ayrıca bkz. Kadınlara Yönelik Şiddetle ve Ev İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye,

15 Ekim 2018, <https://rm.coe.int/eng-grevio-report-turquie/16808e5283>, s.65-66.

138 Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) Listesi, 30 Aralık 2020,

<https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>

139 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2004, Madde 99(6).

kapsamında kürtaj yaptırmaya hakkı olan ve kürtaj yaptırmak isteyen kız çocukların kürtaja erişiminin sağlanmaması konusundaki kaygılarını dile getirmektedir.

ÖZEL DESTEK HATLARI

CEDAW Komitesi 2016'da, İstanbul Sözleşmesi'nin izleme organı olan GREVIO ise 2018'de Türkiye'yi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda 7 gün 24 saat hizmet veren ve Kürtçe ve Arapça konuşan operatörlerin de bulunduğu bir acil destek hattı kurmaya çağırdı.¹⁴⁰ Bugün itibarıyla Türkiye'de halen şiddete maruz bırakılan veya maruz bırakılma tehlikesi altında olan kadınlara 7/24 kesintisiz hizmet vermek için özel olarak kurulmuş bir acil destek hattı bulunmamaktadır. Bunun yerine kadınların genel bir hat olan sosyal destek hattını (Alo 183) aramaları gerekmektedir.

Alo 183 Türkçe, Arapça ve Kürtçe çağrılara yanıt vermektedir. Duyuma engeli olan kişiler de SMS mesajlarının gönderilebildiği ve sınırlı saatlerde olsa da görüntülü aramalara yanıt verebilen bu hattın destek talep edebilmektedir.¹⁴¹ Fakat bu hat, tüm sosyal ihtiyaçları ilgilendiren çağrılara yanıt verdiğinden oldukça meşgul ve uzmanlıktan yoksun bir hattir. Özellikle COVID-19 pandemisi döneminde hatta ulaşmak oldukça zorlaştı.¹⁴² Bazı operatörler, kadınlara yönelik şiddetle ilgili çağrılara nasıl yanıt verilmesi gerektiği konusunda yeterli eğitime sahip değildir.

Ayrıca, İçişleri Bakanlığı'nın kadınlara yönelik acil yardım ihbar uygulaması olan Kadın Destek Uygulaması (KADES) bulunmaktadır. KADES, bir kadının uygulama üzerindeki acil yardım butonuna basması üzerine en yakın kolluk birimini bilgilendirmektedir. 25 Kasım 2020'de İçişleri Bakanı, KADES'in kurulduğu Mart 2018'den bu yana kolluk birimlerinin uygulama üzerinden ulaşan ihbarlar üzerine yaklaşık 24 bin şiddet olayına müdahale ettiğini, ihbarlara varış süresinin ortalama 4-5 dakika olduğunu açıkladı.¹⁴³

Buna karşılık uygulama yalnızca T.C. kimlik numarası ile kullanılabilirdiğinden¹⁴⁴ kayıtsız göçmen ve mülteci kadınların yanı sıra yetkili mercilerde kadın olarak kaydedilmeyen trans kadınlar da dışlanmaktadır. Ayrıca, akıllı telefonu olmayan kadınlar uygulamadan faydalanamamaktadır. Müdahale süresinin kısa olması memnuniyet vericidir; fakat ihbarlara yanıt veren kişilerin kadınlara yönelik şiddet ihbarlarına nasıl yanıt vereceklerini bilmediği ve şiddete maruz bırakılan kişiyi merkeze alan bir müdahalede bulunamadığı durumlarda bu türde ihbar butonlarını kullanan kadınlar yeterli korumadan yararlanamaz.

4.3 ŞİDDETEN HAYATTA KALANLARIN ADALETE VE ONARIMA ERİŞİM HAKKI

Uluslararası hukuk ve standartlar gereğince devletler, tüm ayrımcı ispat kuralları ve usullerini kaldırmak zorundadır. "Kadınların şiddetten korunması için özgürlüklerini kısıtlayan prosedürler, 'bekaret kontrolü' gibi uygulamalar ve sözde 'namusun korunması', geleneksel özürlü, mağdurların/şiddetten hayatta kalan kişilerin ailelerinin özür dilemesi veya cinsel saldırıdan sonra mağdurun/şiddetten hayatta kalan kişinin faille evlendirilmesi gibi kültür, din veya eril ayrıcalığa dayalı yasal savunmalar veya cezayı hafifletecek unsurlar, kadın sanıkların aleyhine toplumsal cinsiyete dayalı şiddet tarihini yok sayan adli uygulamaların yanı sıra genellikle kadınlara yönelik olan taşlama, kırbaçlama ve ölüm gibi en ağır cezalarla sonuçlanan uygulamalar" buna dahildir.¹⁴⁵

Türk Ceza Kanunu, kadınlara yönelik tüm şiddet biçimlerini suç olarak tanımlamamaktadır. Örneğin ısrarlı takip, zorla evlendirme ve psikolojik şiddet özel olarak suç kapsamına girmemektedir. Bu şiddet biçimleri diğer cezai hükümler kapsamında yaptırıma tabi olabilmektedir; ancak bunlar, kadınlara yönelik şiddeti tüm boyutlarıyla ele almamaktadır. Örneğin, Türk Ceza Kanunu'nun tehdit, şantaj, cebir, hakaret ve kötü muameleyi suç sayan maddeleri, psikolojik şiddete yaptırım uygulamak için kullanılabilir. Ancak bu maddeler

140 CEDAW, Türkiye Hakkında Sonuç Gözlemleri, 25 Temmuz 2016, para 33(f).;

Kadınlara Yönelik Şiddetle ve Ev İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye, 15 Ekim 2018, <https://rm.coe.int/eng-grevio-report-turquie/16808e5283>, s.64-65.

141 <https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/alo-183-sosyal-destek/>

142 Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu, 13 Nisan 2020, <https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/973/original/mor.pdf?1586784808>, s.3.

143 Emniyet Genel Müdürlüğü, KADES, 25 Kasım 2020, <https://www.egm.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades-merkezicerik>

144 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 4. Ulusal Eylem Planı (2021-2025), s. 96.

145 CEDAW 35 No'lu Genel Tavsiye, para 31(b).

“tekil eylemleri cezalandırmak için tasarlanmakta ve kendi başına, suç sayılma eşliğine ulaşmayan eylemler yoluyla ortaya çıkan, tekrarlanan ve uzun süreli istismar örüntüsünü kapsamamaktadır.”¹⁴⁶

Ceza Kanunu'nun bazı özellikleri oldukça olumludur. Örneğin, cinsel şiddet suçu, zor kullanmayı suç tanımında bir şart olarak öne sürmemektedir¹⁴⁷ ve Madde 102(2) uyarınca cinsel şiddet suçunun eşe karşı işlenmesi halinde soruşturma, cinsel şiddete maruz bırakılan eşin şikayetine bağlı olsa da evlilik içi tecavüz açıkça bir suç olarak tanımlanmaktadır.

Buna karşılık, mahkemeler, kadına yönelik şiddet davalarında her zaman suçun ağırlığıyla orantılı cezalar vermemektedir. Haksız tahrik hükümleri¹⁴⁸ ve fail yararına cezayı hafifletecek takdiri nedenler -örneğin failin yargılama sürecindeki davranışları ve cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri gibi hususlara bağlı takdiri indirim nedenleri- sıklıkla cezaların azaltılmasıyla sonuçlanmaktadır.¹⁴⁹

Türk Ceza Kanunu'na göre, kasten öldürme suçunun “töre saikiyle” işlenmesi hafifletici neden olamaz ve töre/namus adına işlenen cinayetler ömür boyu ağırlaştırılmış hapis cezası ile cezalandırılır.¹⁵⁰ Ancak kadınlara yönelik şiddet suçu işleyen erkekler, Türk Ceza Kanunu Madde 29 kapsamında haksız tahrik indirimi uygulanması için “töre saiki”ne atıfta bulunmayı sürdürmektedir. Bu uygulamaya, devletlerin, uluslararası hukuk ve standartlar gereğince, kolluk kuvvetlerinin her türde şiddet olayına hızlı ve gerektiği gibi müdahale etmesini sağlama yükümlülüğüne aykırıdır.¹⁵¹ Ayrıca, kovuşturmanın hızlı bir biçimde yapılmasına ilişkin önkoşul, özellikle tecavüz ve ev içi şiddet vakalarında, mağdurun korunmasının önemli bir boyutu olarak değerlendirilmektedir. Hız ve makul süre zorunluluğu zımnen etkili soruşturmanın bir parçasıdır.¹⁵²

UZLAŞTIRMA VE ARABULUCULUK

Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 253 ve 254, ceza soruşturmaları ve kovuşturmalarında uzlaştırmayı düzenlemektedir.

Failin “üstsoya, altsoya, eşe, boşandığı eşe veya kardeşe”¹⁵³ karşı işlediği, kasten yaralama suçları dahil olmak üzere bazı suçlarda ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda¹⁵⁴ uzlaşma yoluna gidilemez. Ancak fail ile şiddete maruz bırakılan kişi arasındaki ilişkiye dayalı uzlaştırma yasağı, evlilik dışı birliktelikleri kapsamamaktadır. Uzlaştırma, tarafların özgür iradelerine dayanır¹⁵⁵; ancak kadınlara yönelik şiddet vakalarında fail ile şiddete maruz bırakılan kişi arasındaki eşitsizlik, kadınların özgür iradesinin önünde engel oluşturabilir. İlaveten, sivil toplum örgütleri, şiddete maruz bırakılan birçok kişinin, uzlaştırmadan gönüllü olduğu konusunda gerektiği gibi bilgilendirilmediğini ve bunun zorunlu olduğunu zannettiklerini bildirmektedir.¹⁵⁶

Feminist aktivist Selime Büyükgöze, Uluslararası Af Örgütü'ne şu şekilde aktardı:

“Bir uzlaştırmacı aradığında kadınlar görüşmek zorunda olduğunu düşünüyorlar. Düzgün bilgi verilmiyor. Kabul etmediklerinde davalarına bir zarar vermediği bilinmiyor. Kadınlar zaten şiddetten uzaklaşmak için bir mücadele veriyorlar, uzlaştırma talebi bir şiddet aracına bile dönüşebiliyor. O nedenle şiddetle ilgili davalarda kullanılmaması gerekmesi bir yana şiddet uygulayanla davalarında da kullanılmaması gerekiyor.”¹⁵⁷

146 GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye, para 215.

147 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2004, Madde 102.

148 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, 26 Eylül 2004, Madde 29.

149 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Madde 62.

150 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Madde 82(1)k.

151 BM Kadınlara Yönelik Şiddet Hakkında Mevzuata İlişkin El Kitabı, 2012, s.34-36.

152 AİHM, *Opuz Grubu/Türkiye Kararı* (Başvuru No: 33401/02), para 150.

153 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 4 Aralık 2004, Madde 253(1)(b)1, 8/7/2021 tarihli 7331 Sayılı Kanun'un 6. Maddesi ile değiştirilerek “boşandığı eşe” ifadesi eklenmiştir.

154 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 253(3).

155 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 253(17).

156 GREVIO İlk Değerlendirme Raporu, Türkiye, para 269; Deutsche Welle, “Kadına yönelik şiddetle mücadelede uzlaştırma komisyonu engeli,” 12 Aralık 2019, <https://www.dw.com/tr/kad%C4%B1na-y%C3%B6nelik-%C5%9Fiddetle-m%C3%BCadelede-uzla%C5%9Ft%C4%B1rma-komisyonu-engeli/a-51692025> ; <https://www.dw.com/tr/aile-hukukunda-arabulucu-tart%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1-kad%C4%B1na-y%C3%B6nelik-ayr%C4%B1mc%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-k%C3%B6r%C3%BCkler/a-48071832>; Bianet Haber Listesi, Avukatlardan “Aile Arabuluculuğu” İtirazı: Eşitliğin Olmadığı Yerde Uzlaşmaz, 24 Şubat 2020, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/220497-avukatlardan-aile-arabuluculuğu-iritazi-esitligin-olmadigi-yerde-uzlasi-olmaz>

157 Uluslararası Af Örgütü tarafından Selime Büyükgöze ile yapılan görüşmeden, 15 Kasım 2021

Arabuluculuk, hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde, tarafların serbestçe başvurduğu ayrı bir prosedürdür.¹⁵⁸ Mevzuat, ev içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığını belirtir.¹⁵⁹ Ancak iktidar partisi tarafından ev içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıklarda arabuluculuğun zorunlu hale getirilmesi için bazı girişimlerde bulunulmaktadır.¹⁶⁰ Ayrıca, kadınlara yönelik şiddet hakkında çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinin bildirdiğine göre, bazı polis memurları ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'ndeki sosyal hizmet görevlileri kadınlara, özellikle şiddet uygulayanın kadının eşi olması halinde, kendilerini şiddete maruz bırakan kişiyle arabuluculuk yoluna gitmelerini tavsiye etmektedir.¹⁶¹ Bu durum kadınları daha fazla şiddet tehlikesi altına sokmakta ve kadınların korumaya ve adalete erişim haklarını ihlal etmektedir.

Bunun yanı sıra, Nisan 2021'de açıklanan İnsan Hakları Eylem Planı'nda, "boşanma sürecinde özellikle kadın ve çocukların örselenmelerini önlemek için uluslararası sözleşmelerdeki standartlar da dikkate alınarak mahkeme temelli aile arabuluculuğu müessesesi" oluşturulacağı yer almaktadır.¹⁶² Fakat boşanmaların temelinde sıklıkla görülen ve toplumda kadın erkek arasında yer alan mevcut eşitsizlikler sebebiyle bu tür bir arabuluculuğun kadınları ve çocukları daha büyük bir riske atmasından endişe duyulmaktadır.¹⁶³

158 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, 7 Haziran 2012, Madde 3(1).

159 6325 Sayılı Kanun, Madde 1(2).

160 İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu, s.11 ve 17.

161 İstanbul Sözleşmesi Türkiye İzleme Platformu, Sivil Toplum Örgütlerinin Gölge Raporu, s.43.

162 İnsan Hakları Eylem Planı, Nisan 2021, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/insan-haklari-ep02-03-202115-14.pdf>, s.56.

163 Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği, Türkiye "İnsan Hakları Eylem Planı" Bilgi Notu, <https://kadinininsanhaklari.org/turkiye-insan-haklari-eylem-planı-bilgi-notu/>

5. TÜRKİYE'DEN SÖZÜNÜ TUTMASINI BEKLEMELER: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi çok sayıda bağlayıcı kararında, Türkiye'nin, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet davalarında AİHS kapsamında yerine getirmeyi taahhüt ettiği birçok yükümlülüğü ihlal ettiğine hükmetti.¹⁶⁴ Üye devletler tarafından AİHM kararlarına riayet edilmesini ve kararların eksiksiz uygulanmasını izlemekle görevli olan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, kararların uygulanmasına ilişkin Aralık 2020 tarihli değerlendirmesinde, “yetkililerin ev içi şiddet mağdurları için etkili koruma tedbirleri almakta ve failer hakkında etkili yaptırımlar uygulamakta yetersiz kaldığını” tespit etti.¹⁶⁵

Bakanlar Komitesi, “Türkiye’de ev içi şiddet mağdurlarının sayısının hâlâ oldukça yüksek olduğu” konusunda kaygılarını ifade etti ve kadın cinayetlerinin engellenmesine yönelik tedbirler alınması çağrısında bulundu. Komite aynı zamanda “sığınaklarda kalamayan kadınlara sunulan alternatif çözümler; sığınaklarda kalan mağdurların güvenliğini sağlamak için hangi koşulların sağlandığı; tedbir kararlarının çıkarılması ve uygulanmasında gerçekte hangi gecikmelerin yaşandığı; daha hafif suçlarda, ev içi şiddet mağduru şikayette bulunmasa dahi soruşturma başlatılmasını sağlamak için hangi yasal tedbirlerin düşünüldüğü; son üç yılda alınan önleyici hapis kararlarının süresi ve yerel mahkemelerin bu kararların süresine karar verirken başvurduğu kıstaslar; son yıllarda ev içi şiddet davalarında hangi türde cezaların verildiği ve bunların ne ölçüde uygulandığı” hususunda bilgi talep etti.¹⁶⁶

Bakanlar Komitesi ayrıca yetkilileri, “yerel sivil toplum örgütleriyle yakın işbirliği içinde çalışmaya ve son yıllarda kadın cinayetlerinde hayatını kaybeden mağdurların gerçek sayısı hakkında kapsamlı bir araştırma yapılmasını değerlendirmeye; bunun için, mağdurların ve failin geçmişi, alınan önleyici ve koruyucu tedbir kararları ve varsa önleyici hapis kararları, fail hakkında başlatılan ceza kovuşturmaları, bunların sonucu ve cezanın uygulanması dahil olmak üzere bu olaylar hakkında ayrıntılı bir incelemeye imkan sağlayacak verileri toplamaya” çağırdı.¹⁶⁷

Bakanlar Komitesi'nin bu önemli kararların uygulanmasına ilişkin değerlendirmeyi Aralık 2022’de yapması beklenmektedir. Söz konusu değerlendirmeye konu olan davalar arasında, 2009 tarihli *Opuz/Türkiye Kararı* yer almaktadır. AİHM, ilgili kararında, bir ev içi şiddet davasında ilk kez Türkiye'nin AİHS Madde 14’ü

164 Genel bir değerlendirme için bkz. AİHM’in kadınlara yönelik şiddet hakkındaki bilgi notu, Mayıs 2021, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf; ve AİHM’in ev içi şiddet hakkındaki bilgi notu, Temmuz 2021, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Domestic_violence_ENG.pdf

165 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1390. toplantı, 1-3 Aralık 2020 (DH) H46-24 *Opuz Grubu/Türkiye Kararı* (Başvuru No: [33401/02](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22004-37222%22%7D)), AİHM kararlarının uygulanmasına ilişkin izleme. <https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22004-37222%22%7D>

166 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1390. toplantı, *Opuz Grubu/Türkiye Kararı*

167 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 1390. toplantı, *Opuz Grubu/Türkiye Kararı*

(ayrımcılık yasağı), ayrıca Madde 2 ve Madde 3'ü ihlal ettiğine hükmetti. Uluslararası Af Örgütü, Bakanlar Komitesi'ni, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ışığında, AİHM kararlarının eksiksiz ve etkili bir biçimde uygulanması gerekliliğini göz önünde bulundurarak, *Opuz Grubu/Türkiye Kararı*'nin uygulanmasına ilişkin değerlendirmeyi acilen daha erken bir tarihe almaya çağırılmaktadır.

Aşağıdaki bölüm, yasalarla uygulama arasındaki bazı boşlukların giderilmesine yönelik tavsiyeleri sıralamaktadır. Bu boşluklar, diğer kurumların yanı sıra AİHM tarafından ifade edilen kaygıların temelini oluşturmaktadır.

6.SÖZLERDEN EYLEMLERE

Buradaki uygulama boşluğu, kadına yönelik şiddetle mücadeleye dair bir siyasi irade gösterilmediğinin bir kanıtıdır. Gerçek bir mücadele ancak ve ancak bir siyasi iradeyle mümkün olabilir.”¹⁶⁸

Selime Büyükgöze, Feminist bir aktivist, 15 Kasım 2021

Türkiye’de kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetin durumu oldukça kaygı vericidir. Şiddete maruz kalmaksızın yaşama hakları ihlal edilmektedir ve kadınlar ve kız çocuklar günlük hayatlarında, COVID-19 pandemisiyle daha da ağırlaşan bu durumun sonuçlarına maruz kalmaktadır. Ülkenin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesinden bu yana devletin kadınların ve kız çocukların şiddete maruz kalmaksızın yaşamasını sağlamak adına söyledikleriyle yaptıkları arasında öteden beri var olan boşluk, herkesin görebileceği ölçüde daha da görünür hale geldi.

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye devletini, boş vaatlerde bulunmayı bırakıp kadınların ve kız çocukların yaşama hakkı ile ayrımcılık, şiddet, işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz kalmama hakkına saygı göstermek, bu hakları korumak ve gereğini yerine getirmek için atması gereken ve uluslararası hukuk gereğince atmak zorunda olduğu adımları atmaya çağırılmaktadır. Uluslararası Af Örgütü yetkililerin uluslararası yasal yükümlülüklerine uymaları için alması gereken tüm tedbirlerin eksiksiz bir listesini yapmamakla beraber, Türkiye yetkililerini acilen aşağıdaki adımları atmaya davet etmektedir:

Türkiye Yetkililerine:

1. BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), İnsan Hakları Komitesi, İşkenceyi Önleme Komitesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi ve Çocuk Hakları Komitesi’nin Türkiye’de kadınların ve kız çocukların şiddetten uzak bir hayat sürme hakkı konusundaki tavsiyelerini eksiksiz uygulayın.

KADINLARIN VE KADIN HAKLARI GRUPLARININ BARIŞÇIL TOPLANMA HAKKINI GÜVENCE ALTINA ALIN

İçişleri Bakanlığı’na:

2. Üçüncü tarafların şiddet içeren müdahalelerine karşı korumak da dahil olmak üzere kadınların ve LGBTI+’ların barışçıl toplanma haklarını kullanabilmelerini güvence altına alın.

¹⁶⁸ Uluslararası Af Örgütü tarafından Selime Büyükgöze ile yapılan görüşmeden, 15 Kasım 2021

3. Kolluk görevlilerinin, barışçıl protesto hakkını kullanan kadınlara ve LGBTİ+'lara karşı hukuksuz veya aşırı güç kullanmaktan kaçınmasını sağlayın ve barışçıl toplanmalara karşı aşırı güç kullandığı tespit edilen kolluk görevlilerini yargılayın.

Adalet Bakanlığı'na:

4. Kadınlar ve LGBTİ+'lar hakkında, haklarını talep etmek üzere barışçıl toplanma haklarını kullandıkları gerekçesiyle açılan ceza soruşturmalarına ve kovuşturmalara son verin.

KADINLARIN KORUNMA VE TEMEL HİZMETLERE ERİŞİM HAKKINI GÜVENCE ALTINA ALIN

Türkiye Yetkililerine:

5. Sivil toplum örgütlerini, kadın hakları gruplarını ve onları temsil eden taban örgütlerini desteklemek ve bunlarla işbirliği yapmak yolu da dahil olmak üzere, çoklu ve kesişen ayrımcılık katmanlarıyla karşı karşıya kalanlar dahil, kadınlara ve kız çocuklara etkin biçimde ulaşarak, bu kişilerin ihtiyaç duydukları koruma ve destek hizmetlerine hızlı bir şekilde erişebilmelerini sağlayın.
6. Kadınlara yönelik şiddetle ilgili çağrılara yanıt vermek için kurulmuş ve bu minvalde donatılmış özel destek hatlarında çağruları yanıtlayan kişilerin yeterli eğitimi almasını ve muhatapların ve bilgilerin Türkiye'de yaygın olarak kullanılan dillerde mevcut olmasını sağlayarak, kadınların bu hatlara 7/24 ulaşabilmesini güvence altına alın.
7. Sığınak kapasitesini artırın ve sığınakların Türkiye'nin her yerinde yeterli coğrafi dağılımını sağlayın. Ayrıca yaşı, çocuklarının yaşı, göçmenlik durumu veya engellilik durumu her ne olursa olsun şiddete maruz bırakılan veya maruz bırakılma riski altında bulunan tüm kadınların sığınaklara erişebilmesini sağlayın.
8. Uzun vadeli sosyo-ekonomik destek, istihdam programları ve çocuk bakım hizmetleri gibi, şiddete maruz bırakılan kadınların güçlenmesine katkı sağlayan koruma tedbirlerini ve destek hizmetlerini hayata geçirin ve özellikle sığınakların, şiddetten hayatta kalanları güçlendirici biçimde işlemlerini sağlayın.
9. Cinsel şiddetten hayatta kalanların uzman hizmetlerine erişim hakkını güvence altına almayı içerecek şekilde, bu kişiler için tek noktada acil durum desteği, tıbbi bakım ve adli inceleme hizmetinin yanı sıra uzun vadeli danışmanlık ve destek sağlayan yeterli sayıda cinsel şiddetle mücadele merkezi kurun.

KADINLARIN ADALETE VE ONARIMA ERİŞİM HAKKINI GÜVENCE ALTINA ALIN

Adalet Bakanlığı'na:

10. Israrlı takip -dijital biçimleri dahil-, psikolojik şiddet ve zorla evlendirme, Ceza Kanunu'nda ayrı suçlar olarak tanımlamayı içerecek şekilde kadınlara yönelik şiddete ilişkin cezai yaptırımların etkili, orantılı ve ikna edici olmasını sağlayın.
11. Adli makamlar tedbir kararlarına uyulmayan durumlara kararlı bir biçimde müdahale etmek ve tedbir kararlarına uymayanlar hakkında zorlama hapsine hükmetmek zorundadır.
12. Arabulucuları, avukatları ve hakimleri, şiddetten hayatta kalan kişinin uzlaştırma için özgür ve bilgilendirilmiş onay vermesi gerektiği konusunda eğitin. Hükümet, evli olmayan çiftler veya eşler arasındaki şiddet vakaları dahil olmak üzere ev içi şiddet vakalarında arabuluculuğun yasaklanması için adım atmalıdır. Polis ve ilgili diğer yetkililerin, şiddetten hayatta kalan kadınları, uzlaştırmanın ceza soruşturmalarında zorunlu olmadığı konusunda bilgilendirmesini sağlayın. Son olarak, şiddete maruz bırakılan kadınları tespit ederek, uzlaştırma prosedürlerine tabi tutulmamalarını sağlamaları için uzlaştırmacıları eğitin.
13. Velayet ve kişisel iletişim kurma haklarının, ev içi şiddetten hayatta kalan kişilerin yanı sıra şiddetten hayatta kalan veya şiddete tanıklık eden çocukların haklarını ve güvenliğini tehlikeye atmamasını sağlayın.

İçişleri Bakanlığı'na:

14. Kolluk kuvvetlerinin, şiddete maruz bırakılan kişileri, tekrar zarar görmekten koruması yönündeki uluslararası yükümlülüklerine ve iç talimatlara uymasını sağlayın.
15. Koruma ve tedbir kararlarını etkili bir biçimde uygulamak ve bu kararların şiddetten hayatta kalan kişinin kişi güvenliği hakkını güvence altına alacak ve failin hesap vermesini sağlayacak biçimde uygulanmasını temin edin.
16. Tedbir kararlarını almakla yetkili olan kolluk, mülki idare ve adli makamlar başka kanıtlar sunmayı zorunlu kılmadan, şiddetten hayatta kalan kişinin beyanı temelinde acil koruma ve tedbir kararları çıkarılmasını, kararların süresinin şiddetten hayatta kalan kişinin ihtiyaçları bakımından yeterli olmasını ve kararların gecikme olmaksızın failere bildirilmesini sağlamak zorundadır.

İçişleri ve Adalet Bakanlıklarına:

17. Kadınlara yönelik şiddet olaylarına kararlı bir biçimde müdahale etmeyen -örneğin tedbir kararları çıkarmakta veya bunları uygulamakta yetersiz kalan- kolluk kuvvetleri, mülki idare ve adli makamlardan hesap sorun.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN ZORLA EVLENDİRMEYE MARUZ BIRAKILMADAN YAŞAMA HAKKINI KORUYUN

Türkiye Yetkililerine:

18. Devlet memurlarına, herhangi bir evliliğin kayıt altına alınmasından önce, her iki tarafın da yasal evlilik yaşından büyük olduğunu ve evliliğe eksiksiz onay verdiğini kontrol etme ve aksi halde soruşturma yapmaları ve eksiksiz ve özgür onayı olmadan evlendirilmek üzere olan tüm taraflara koruma sağlamaları için durumu polise ve sosyal hizmet yetkililerine bildirme zorunluluğu getirin.
19. Bir evliliği kayıt altına almadan önce özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmeyen devlet memurları hakkında yasa kapsamında uygun cezalar getirin. Buna bağlı olarak, yasal bağlayıcılığı bulunmasa bile, nikah kıymadan önce her iki tarafın da yasal evlilik yaşından büyük olduğunu ve evliliğe eksiksiz onay verdiğini kontrol etmeden nikah kıyan tüm kişiler hakkında cezai bir suç tanımı yapın.
20. Kız çocukların yaşının saklanması engellemek için doğum kayıtlarının gerektiği gibi yapılmasını sağlayın.
21. Zorla evlendirmeleri, zorla evlendirmeye maruz bırakılan kişilere gereksiz yük getirmeksizin geçersiz kılacak yasalar çıkartın ve bu kişileri adalete ve onarıma erişebilmeleri konusunda destekleyin.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN SAĞLIK HAKKINI GÜVENCE ALTINA ALIN

Sağlık Bakanlığı'na:

22. Kadınların ve kız çocukların güvenli ve yasal kürtaja erişiminin olmasını, kamu ve özel sektör tesislerinde ve coğrafi açıdan ulaşılabilir mesafede hizmet sunumunu güvence altına alacak yeterli sayıda nitelikli ve eğitilmiş sağlık görevlilerinin bulunmasını ve gebe kadınların ve kız çocukların bakıma erişiminin engellenmemesi için sağlık görevlilerinin yasal kürtaj hizmetleri sunmayı reddetmesi konusunda yeterli düzenlemeler yapılmasını sağlayın.
23. Kürtaja ilgili mevzuattan (ebeveyn ve partner onayı dahil) üçüncü taraf onayına ilişkin zorunluluğu kaldırın ve çocuğun üstün yararı ve ergenlerin sağlıkları ve hayatları hakkında karar alma konusunda gelişen kapasitelerine saygı ilkesi gereğince ergenlerin ebeveyn/partner onayı olmaksızın kürtaja erişimini sağlayın.
24. Kırsal bölgelerde yaşayanlar dahil tüm kadınların ve kız çocukların kaliteli ve ücretsiz gebelikten korunma yollarına ve nüfus planlama hizmetlerine, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakkında bilgi ve danışmanlığa ve Aile Sağlığı Merkezleri'nde özel olarak eğitilmiş sağlık personeline erişimini sağlayın.

Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıklarına:

25. Tüm kadınların ve kız çocukların öğrenim ortamlarında ve dışında kanıtlara dayalı, yaşlarına uygun, toplumsal cinsiyete duyarlı ve insan haklarını merkeze alan kapsamlı cinsellik eğitimine (CSE) erişimini sağlayın. CSE programları, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılığa maruz kalmaksızın yaşama hakkı dahil olmak üzere kadın haklarını teşvik etmek zorundadır. CSE programları ayrıca çocukların ve ergenlerin gelişen kapasitelerini gözetmeli ve onlara hayatları ve sağlıkları hakkında bilgilendirilmiş ve bağımsız kararlar alabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmalıdır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne:

26. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ışığında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının eksiksiz ve etkili bir biçimde uygulanması gerekliliğini göz önünde bulundurarak *Opuz/Türkiye Kararı*'nin uygulanmasına ilişkin değerlendirmeyi acilen daha erken bir tarihe alın.

**ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
KÜRESEL BİR İNSAN HAKLARI
HAREKETİDİR. BİRİSİNE
ADALETSİZLİK YAPILDIĞINDA
BU HEPİMİZİ İLGİLENDİRİR.**

BİZE ULAŞIN

info@amnesty.org.tr

+90 212 36162 17-18

BİZE KATILIN

facebook.com/uluslararasiaforgututurkiye

@Aforgutu

TÜRKİYE, SÖZLERİ EYLEME GEÇİR

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ORTADAN KALDIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Raporun amacı, Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetin mevcut durumunu incelemek ve devletin kadınların şiddete maruz bırakılmaksızın yaşama hakkına saygı gösterme, bu hakkı koruma ve gereğini yerine getirme yükümlülüklerinin bir özetini sunmaktır. Bu rapor, Türkiye’deki mevzuat ve BM sözleşme organları, Avrupa Konseyi ve ilgili diğer uluslararası kuruluşların tavsiyeleri üzerinde yapılan incelemeye ve Türkiye’deki kadın hakları örgütleriyle yapılan istişarelere dayanarak, Türkiye’nin kadın haklarını korumak konusunda süregelen yükümlülüklerine ilişkin genel bir değerlendirme sunmaktadır. Ayrıca rapor, devletin Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetle mücadele etmekte ve bu türde şiddeti ortadan kaldırmakta sergilediği temel yetersizlikleri ele almakta ve Türkiye’nin, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddeti önlemek ve bu türde şiddete son vermek konusundaki sözleri ve eylemleri arasındaki uçurumu kapatmak için acilen alması gereken tedbirleri sıralamaktadır.